

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ
ΤΟΥ 2008

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΤΕΙ – ΚΡΗΤΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: ΛΙΟΥΛΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΑΜ:8937

ΠΑΝΤΑΖΕΛΟΥ ΕΛΕΝΗ ΑΜ:8948

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΥΡΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2016
ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – Η ΚΡΙΣΗ ΩΣ ΕΠΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ	8
1.1 Η κρίση του συστήματος μέσα απ’ τους θεωρητικούς.....	8
1.2 Το ξέσπασμα της κρίσης	9
1.3 Ακόμα μία κρίση.....	10
1.3.1. Η πετρελαϊκή κρίση.....	10
1.3.2. Η κρίση «Τεκίλα»	11
1.3.3 Η παγίδα της Ιαπωνίας	11
1.3.4 Η πτώση του ασιατικού τίγρη	12
1.3.5 Το κίνημα της κατσαρόλας.....	12
1.3.6 Λοιπές κρίσεις και συνέχεια μελέτης	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΝΤΟΜΙΝΟ	14
2.1 Το πέρασμα της Κρίσης από τον Ατλαντικό.....	14
2.2 Δομικές αδυναμίες της Ε.Ε.	15
2.2.1 Απουσία εθνικής νομισματικής πολιτικής.....	16
2.3 Πτωτική τάση κέρδους και ενεργός ζήτηση	17
2.3.1 Πτωτική τάση του κέρδους.....	17
2.3.2 Ενεργός ζήτηση	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	20
3.1 Τα μακροοικονομικά μεγέθη της Ελλάδας.....	20
3.1.1 Η πρώτη περίοδος (2001 – 2007).....	20
3.1.2 Η δεύτερη περίοδος (2008 – 2014).....	21
3.1.3 Μελλοντικές εκτιμήσεις.....	23
Παράρτημα 3 ^{ου} Κεφαλαίου.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΟΙ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	33
4.1 Παραγωγικό μοντέλο	33
4.2 Τραπεζικό σύστημα.....	35
4.3 Διαφθορά και γραφειοκρατία	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΟΙ ΕΝΝΑΛΑΚΤΙΚΕΣ ΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ	40

5.1 Σύντομη ανασκόπηση οικονομικής κατάστασης προ Μνημονίου.....	40
5.2 Η Κευνσιανή λύση.....	41
5.3 Χρεωκοπία – Στάση πληρωμών	46
5.3.1 Το ταμειακό αδιέξοδο προπομπός των μέτρων	46
5.3.2 Η επιλογή της στάσης πληρωμών.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ.....	49
6.1 Η δομή των Μνημονίων και τα Μέτρα.....	49
6.2 Τα μακροοικονομικά αποτελέσματα	52
6.3 Τα μικροοικονομικά αποτελέσματα	54
6.3 Το χρέος	55
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	58

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σκοπός αυτής της εργασίας είναι να αναδείξει τις εναλλακτικές οπτικές σχετικά με την Κρίση του 2008 όπως εμφανίζεται σε ακαδημαϊκούς κύκλους, στον πολιτικό λόγο αλλά και στην καθημερινότητα της κοινωνίας. Η εργασία αυτή θεωρούμε ότι καθίσταται χρήσιμη αφού προσπαθούμε με αμερόληπτο και επιστημονικό τρόπο να τονίσουμε ορισμένες απόψεις οι οποίες βρίσκονται στο περιθώριο του διαλόγου αλλά και να κρίνουμε την ήδη επικρατούσα άποψη η οποία είναι αυτή που εφαρμόζεται αυτή τη στιγμή σχεδόν στο σύνολο του οικονομικού κόσμου. Είναι σημαντικό να μελετηθεί η όποια υπάρχουσα εναλλακτική οπτική σχετικά με τα αίτια και τα αποτελέσματα της Κρίσης, αφού είναι αρκετά μεγάλο το διάστημα κατά το οποίο οι αλληλοσυγκρουόμενες απόψεις εκφράστηκαν και επίσης ικανό ώστε να μπορούν να μελετηθούν τα αποτελέσματα των εφαρμοζόμενων αυτών απόψεων.

Για την συγγραφή της παρούσας εργασίας επιλέχθηκε η περιγραφική ανάλυση των εναλλακτικών προτάσεων και θέσεων όπως και προτιμήθηκε η επικέντρωση σε ποιοτικούς και όχι τόσο σε ποσοτικούς παράγοντες αφού οι δεύτεροι απλά έρχονταν να υποστηρίξουν αριθμητικά τη θεωρία. Αποφύγαμε να σταθούμε στην αριθμητική ανάλυση γιατί το θέμα μελέτης είναι τέτοιο που ο ανθρώπινος παράγοντας μέσω της πολιτικής ή των επιχειρηματικών αποφάσεων έχει έντονη επίδραση και παίζει σημαντικότερο ρόλο αφού στην ουσία είναι αυτός που κατευθύνει τους αριθμούς. Κατά τη διάρκεια της μελέτης οι περιοριστικοί παράγοντες είχαν να κάνουν με το κομμάτι της οικονομικής πρόβλεψης των στοιχείων που όπως αποδείχτηκε ήταν και είναι αρκετά αναξιόπιστες. Επίσης σχετική δυσκολία αντιμετωπίσαμε κατά την ανάλυση των υποστηρικτών της μαρξιστικής σκέψης αφού δεν μπορούσαμε να στηριχθούμε σε οικονομικά – αριθμητικά επιχειρήματα αφού είναι ελάχιστα στη βιβλιογραφία.

Τέλος, επιλέξαμε να επικεντρωθούμε σε μία συγκεκριμένη χώρα – μοντέλο σύγκρισης ούτως ώστε να δούμε στην πράξη την ανάλυση όλων των πλευρών, τα εφαρμοζόμενα μέτρα, τα αποτελέσματά τους αλλά και τον αντίλογο σε αυτά. Στα συμπεράσματά μας αναφερόμαστε στις αδυναμίες της επικρατούσας οικονομικής άποψης πάνω στις οποίες στηρίζεται ο συνεχής αντίλογος που επιλέξαμε να αναδείξουμε.

ABSTRACT

The aim of this paper is to highlight alternative perspectives on the crisis of 2008 as it appears in academic circles, in political discourse and in society's daily routine. This paper we think becomes useful after trying with an impartial and scientific way to emphasize some aspects that are at the margins of the dialogue, but also to judge the already prevailing view which is applicable at the moment almost on the entire financial world. It is important to study any existing alternative perspective on the causes and effects of Crisis, as the time is long enough in which conflicting views were expressed and also sufficient to be able to study the effects of these applied opinions. For the writing of this paper was chosen the descriptive analysis of alternative proposals and positions as preferred to focus on qualitative rather than quantitative factors since the latter just come to numerically support the theory. We avoided to stand in numerical analysis because the studying subject is such that the human factor through policy or business decisions has strong influence and plays a major role since it is the one who directs the numbers.

During the study the limiting factors had to do with the piece of economic forecasting data since it turned out it was quite unreliable. Also relative difficulty was encountered in the analysis of supporters of Marxist thought since we could not rely on economic - numerical arguments since it is few in the literature.

Finally, we chose to focus on a particular country - comparison model, in order to see in practice the analysis of all sides, the measures, their results but also the contradiction to them. Our conclusions refer to the shortcomings of the prevailing economic terms on which the objection we chose to highlight is based.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ελληνική κρίση αποτελεί με σιγουριά το πιο σημαντικό γεγονός στην οικονομική ιστορία για αυτόν τον αιώνα μέχρι στιγμής. Κι αυτό όχι γιατί είχε ολέθριες συνέπειες για τον πληθυσμό της χώρας, όχι γιατί άλλαξε την ιστορία μιας περιοχής, όχι γιατί οδήγησε στην ανατροπή του status quo, αλλά επειδή για σχεδόν 6 χρόνια η οικονομία της Ελλάδας είναι πρωτοσέλιδο στις εφημερίδες ανά τον κόσμο, οι οικονομικές αποφάσεις από κράτη και επιχειρηματίες λαμβάνονται αφού έχει εξεταστεί ο παράγοντας Ελλάδα, και φυσικά γιατί μεγάλες οικονομικές σχολές σκέψης αναθεώρησαν σε βάθος βασικές αρχές που είχαν να κάνουν με τη λειτουργία του καπιταλιστικού συστήματος.

Αν και η κρίση ξεκίνησε από τη φούσκα των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων στην Αμερική και πέρασε γρήγορα στην Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο, όλες οι εθνικές οικονομίες αργά ή γρήγορα ύστερα από απότομη ύφεση για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα, έδειξαν να ανακάμπτουν εύκολα ή δύσκολα, αργά ή γρήγορα. Ο μόνος αστερίσκος στη γενική τάση της παγκόσμιας οικονομίας ήταν, είναι και απ' ότι φαίνεται θα είναι η Ελλάδα.

Γι' αυτό το λόγο είναι σημαντικό να ασχοληθούμε με τα χαρακτηριστικά της κρίσης, τους παράγοντες που οδήγησαν σε αυτή αλλά και στους λόγους που συνεχίζει να υφίσταται. Η παρούσα εργασία θα προσπαθήσει να απαντήσει σε βασικά και πολυσυζητημένα θέματα με βάση τις εναλλακτικές προσεγγίσεις. Από τις τρεις βασικές οικονομικές σχολές σκέψης, αυτή που κυριαρχεί και δίνει τις κατευθύνσεις είναι η Νεοφιλελεύθερη και με βάση αυτή έγινε η ανάλυση των αιτιών, των τρόπων αντιμετώπισής της κρίσης αλλά και ο έλεγχος των αποτελεσμάτων. Θα αναφερθούμε σύντομα στη νεοφιλελεύθερη προσέγγιση, αλλά αυτό που θα εξετάσει η εργασία, είναι η σύνοψη της εικόνας που έχουν για την οικονομική κρίση στην Ελλάδα οι άλλες δύο σχολές σκέψης, η Κευνσιανή και η Μαρξιστική.

Όσον αφορά τη μεθοδολογική μας προσέγγιση θα ακολουθήσουμε τη θεωρητική ανάλυση περί κρίσεων όπως παρουσιάστηκαν από μεγάλους οικονομολόγους της εκάστοτε σχολής οικονομικής σκέψης. Για λόγους ευκολίας αλλά και οικονομίας χρόνου, θα παραλείψουμε να εξετάσουμε τους πρώτους θεωρητικούς κάθε σχολής (Σμιθ, Μαρξ, Κέυνς) και θα βασιστούμε σε ακαδημαϊκά συγγράμματα, δημοσιεύσεις αλλά και τοποθετήσεις τους στον τύπο μέχρι το ξέσπασμα της κρίσης αλλά και την ανάλυσή τους κατά τη διάρκεια. Το ευτυχές γεγονός είναι ότι καταξιωμένοι οικονομολόγοι ανά τον κόσμο έχουν ασχοληθεί με το ελληνικό φαινόμενο έντονα, έτσι μπορούμε να λάβουμε και να επεξεργαστούμε απόψεις ανθρώπων που πριν από λίγα χρόνια αντιμετώπιζαν την κρίση ακαδημαϊκά και έχοντας ως ακραίο παράδειγμα την Μεγάλη Ύφεση στην Αμερική που συνέβη πριν 80 χρόνια.

Η διάρθρωση της εργασίας θα είναι βασισμένη κατά κάποιον τρόπο στη χρονική σειρά των γεγονότων και σταδιακά θα καταλήξει στα συμπεράσματα. Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στα αίτια της κρίσης και στον τρόπο μετάδοσης της στην ελληνική οικονομία μέσω άλλων οικονομιών και επιχειρήσεων. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα παραθέσουμε μακροοικονομικά μεγέθη της χώρας σε βάθος χρόνου και θα προσπαθήσουμε να τα συγκρίνουμε με άλλες χώρες, κάτι το οποίο θα αποτυπωθεί σε διαγράμματα και πίνακες. Στο τρίτο κεφάλαιο θα αναλυθεί η δομή της ελληνικής οικονομίας, τα αδύναμα σημεία της και περιγραφικά ο επιχειρούμενος τρόπος αντιμετώπισής τους. Στο επόμενο κεφάλαιο, το τέταρτο, θα αναφερθούν πιθανές εναλλακτικές λύσεις για το ελληνικό πρόβλημα. Λύσεις που είτε έχουν ήδη διατυπωθεί είτε μένουν στο περιθώριο της συζήτησης ως μη ρεαλιστικές ή αναποτελεσματικές.

Το πέμπτο κεφάλαιο θα περιέχει μια σύνοψη των εφαρμοζόμενων πολιτικών για την αντιμετώπιση της κρίσης και την έξοδο από αυτή και θα γίνει μια σύγκριση των αποτελεσμάτων των ίδιων μέτρων σε άλλες χώρες που τα εφάρμοσαν. Τέλος, θα ακολουθήσει το κεφάλαιο των συμπερασμάτων στο οποίο θα εκφέρουμε την υποκειμενική μας γνώμη για το τι έφταιξε και πώς θεωρούμε ότι θα βγει η χώρα και οι πολίτες της από την παγίδα της ύφεσης που έκανε εκατομμύρια κόσμου ανά την υφήλιο να γνωρίζουν λεπτομέρειες και να τους απασχολούν τα οικονομικά μεγέθη του κράτους αλλά και η καθημερινότητα του ελληνικού λαού.

1.1 Η κρίση του συστήματος μέσα απ' τους θεωρητικούς

Η κρίση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της δομής του καπιταλιστικού συστήματος και σίγουρα η κρίση που περνάει η Ελλάδα, ταυτόχρονα με την παγκόσμια οικονομία, δεν είναι η πρώτη και σίγουρα όχι η τελευταία. Από τα πρώτα βήματα του καπιταλιστικού συστήματος οι θεωρητικοί οικονομολόγοι ανέλυσαν είτε επιφανειακά είτε εξονυχιστικά το αδύναμο σημείο του συστήματος, τις κρίσεις. Κάποιοι φιλόσοφοι, πολιτικοί και οικονομολόγοι απέφυγαν να επικεντρωθούν στις κρίσεις ως μελανό σημείο ενός δυναμικά ανερχόμενου οικονομικού συστήματος, κάποιοι προσπάθησαν με βάση την κρίση να βελτιώσουν το σύστημα και αρκετοί έκαναν την κρίση αφετηρία για την ανατροπή του εν λόγω συστήματος.

Αναλυτικότερα, τρεις βασικές σχολές οικονομικής σκέψης έχουν εδραιωθεί απ' την απαρχή του Καπιταλισμού με κύριους εκφραστές τους κατά χρονολογική σειρά τον Άνταμ Σμιθ, τον Καρλ Μαρξ και τον Τζον Μέιναρντ Κέυνς εκπροσωπώντας την Κλασική, τη Μαρξιστική και την Κευνσιανή σχολή αντίστοιχα. Οι προαναφερθέντες θεωρούνται οι θεμελιωτές των συγκεκριμένων σχολών οικονομικής σκέψης που επηρέασαν χιλιάδες οικονομολόγους και εκατομμύρια κόσμου στο πέρασμα του χρόνου. Μπορεί να έχουν εκφράσει διαφορετική άποψη για το καπιταλιστικό σύστημα, όμως στη θεωρητική τους ανάλυση αναφέρονται στην κρίση του συστήματος, αναγνωρίζοντας την ως ένα βασικό χαρακτηριστικό του.

Ο Σμιθ ως ο πρώτος θεωρητικός του Καπιταλισμού, έχει να παρουσιάσει το πιο αισιόδοξο σενάριο σχετικά με την κρίση του συστήματος. Αυτό συμβαίνει για δύο λόγους, πρώτον γιατί ο καπιταλισμός μόλις είχε αντικαταστήσει τη φεουδαρχία και έπρεπε να στηριχθεί αλλά και επειδή λόγω του σύντομου χρόνου ζωής του νέου αυτού συστήματος, δεν είχαν προλάβει να εμφανιστούν ευδιάκριτες οικονομικές κρίσεις. Παρόλα αυτά ο Σμιθ αναφέρεται στην πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους, η οποία μελλοντικά μέσω μιας διαδικασίας θα έτεινε στο μηδέν και θα οδηγούσε στη «στάσιμη οικονομία» (Τσουλφίδης, 2011). Κατά τη στάσιμη οικονομία ο Σμιθ προβλέπει ότι εργαζόμενοι, εργοδότες και εισοδηματίες θα πληγούν μέχρι η ανοδική πορεία ξεκινήσει εκ νέου.

Ο πρώτος θεωρητικός που άσκησε επιστημονική κριτική στο καπιταλιστικό σύστημα, ο Μαρξ, επικεντρώθηκε στην κρίση, ορίζοντας την ως το αδύναμο σημείο του Καπιταλισμού που αποτελεί ικανή και αναγκαία συνθήκη για την κατάρρευσή του εκ των έσω αφού η πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους οδηγεί σε αποεπένδυση, ανεργία και εξαθλίωση των μαζών (Τσουλφίδης, 2011). Σύμφωνα με τον Μαρξ, η κρίση είναι για το σύστημα απαραίτητο και αναπόφευκτο συστατικό στοιχείο για την αναζωογόνηση του αφού μέσα από μια πολύπλοκη διαδικασία το σύστημα πιάνει πάτο και χρειάζεται ένα σοκ που θα το επαναφέρει στην πρότερη κατάσταση.

Τέλος, η τελευταία μεγάλη ανάλυση πάνω στη βάση της μεγαλύτερης ως τότε κρίσης του συστήματος, έγινε από τον φιλελεύθερο οικονομολόγο Κέυνς. Ο Κέυνς, πιο «τυχερός» από τους προαναφερθέντες αφού έζησε τη μεγαλύτερη κρίση από την καθιέρωση του καπιταλιστικού συστήματος από την καθιέρωσή του στο δυτικό κόσμο. Με βάση τη Μεγάλη Ύφεση του 1929, ο Κέυνς ανέπτυξε τη δική του ανάλυση για την αναμόρφωση του συστήματος, αναγνωρίζοντας την κρίση ως βασικό μειονέκτημα, το οποίο επιδέχεται βελτιώσεις (Τσουλφίδης, 2011).

Οι συνεχιστές οικονομολόγοι των ιδρυτών της Κλασικής, της Μαρξιστικής και της Κευνσιανής σχολής ακολούθησαν τα μονοπάτια των μεντόρων τους, με τη διαφορά ότι ο 20^{ος} αιώνας, με την ολική καθιέρωση του Καπιταλισμού εμφάνισε συχνές και έντονες κρίσεις, οι οποίες έδωσαν τροφή για νέες αναλύσεις αιτιών, νέα συμπεράσματα και συνέχιση της ανάπτυξης και της εξέλιξης της οικονομικής επιστήμης.

1.2 Το ξέσπασμα της κρίσης

Αναμφισβήτητα, το πρώτο κομμάτι του ντόμινο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης ξεκίνησε από την Αμερική με τη μορφή φούσκας στον κλάδο των ενυπόθηκων δανείων και στη συνέχεια πέρασε στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Το σκάσιμο της φούσκας των στεγαστικών δανείων ήταν απλά το κερασάκι στην τούρτα της ξέφρενης πορείας χρηματιστηριακών δεικτών, των μπόνους των Golden Boys της Wall Street, του εύκολου δανεισμού και της απορρύθμισης της Αγοράς.

Νέες μέθοδοι οδήγησαν στη δημιουργία δομών εντός της Αγοράς οι οποίες παρείχαν πολύ φτηνή χρηματοδότηση σε επιχειρηματίες και ιδιώτες. Η τρομακτική οικονομική άνοδος της Κίνας οδήγησε πακτωλό κεφαλαίων στην Αμερικάνικη οικονομία (Βαρουφάκης, 2012) που κάπου έπρεπε να διαχυθούν. Η νέα μορφή επενδύσεων ήταν πλέον μακριά από την παραδοσιακή οικονομία όπως η βιομηχανία, η κτηνοτροφία, η γη όπου οι αποδόσεις πλέον φάνταζαν πολύ μικρές σε σχέση με την επένδυση σε μετοχές, ομόλογα επιχειρήσεων ή κρατών και τις κερδοσκοπικές αγοραπωλησίες μέσω χρηματιστηριακών αγορών. Οι υπερβολικά υψηλές αποδόσεις της άυλης οικονομίας σταδιακά συντέλεσαν στο φούσκωμα μια χρηματιστικής φούσκας που τα αποτελέσματα από το σκάσιμό της τα βλέπουμε και τα ζούμε αρκετά χρόνια μετά.

Η υπερβολική τοποθέτηση του διεθνούς κεφαλαίου σε μη συμβατικούς τομείς της οικονομίας σε συνδυασμό με το κλίμα ευφορίας που επικρατούσε και δεν επέτρεπε δεύτερη ανάγνωση της κατάστασης, επέφερε ένα απότομο κραχ το οποίο παρέσυρε σαν ντόμινο τη μια χώρα μετά την άλλη. Οι τράπεζες εμφανίστηκαν εντελώς απροετοίμαστες, οι πολίτες ξαφνιασμένοι και τα κράτη ανήμπορα να αντιμετωπίσουν μια νέα για όλους κατάσταση. Όχι ακριβώς για όλους αφού μια απλή ανάγνωση της οικονομικής ιστορίας θα μπορούσε να χτυπήσει ένα καμπανάκι προειδοποίησης,

όπως έκαναν κατά καιρούς οικονομολόγοι όπως ο Ρουμπινί, ο Στίγκλιτς και ο Κρούγκμαν.

Η Κρίση ξεκίνησε ως κρίση στεγαστικών δανείων στην Αμερική, συνέχισε ως κρίση τραπεζικής πίστης, μεταφράστηκε σε κρίση ρευστότητας και τέλος ανά περιοχές πλέον έμεινε ως δημοσιονομική, νομισματική, χρηματιστηριακή, εργασιακή ή όλα τα παραπάνω μαζί. Οι διαφορές στον τρόπο εμφάνισης της κρίσης σε κάθε χώρα ή περιοχή είχε να κάνει με τις διαρθρωτικές αδυναμίες κάθε κράτους, με το είδος σύνδεσής τους σε οικονομικές κοινότητες (Ε.Ε. , Η.Α.Ε. κλπ.) και με το νόμισμά τους.

Όλες οι εθνικές οικονομίες επηρεάστηκαν πολύ ή λίγο, με κάποιες από αυτές πιο προνομιούχες, όπως η Κίνα και η Γερμανία απ' τις οικονομικές υπερδυνάμεις αλλά και αναπτυσσόμενες χώρες που απλά ισορρόπησε η ραγδαία άνοδος των προηγούμενων ετών, όπως η Βραζιλία και η Τουρκία. Από την άλλη πλευρά υπήρξαν οικονομίες που επλήγησαν ακραία και η κρίση εμφάνισε τα πιο έντονα χαρακτηριστικά της, όπως η Ελλάδα και η Πορτογαλία.

1.3 Ακόμα μία κρίση

Όπως αναφέραμε νωρίτερα, όλοι οι εμπλεκόμενοι στο οικονομικό σύστημα ξαφνιάστηκαν από την εμφάνιση της Κρίσης που στο ξεκίνημά της απλά δεν δέχονταν ότι μπορεί αυτή η ανωμαλία στην οικονομική καθημερινότητα να συνιστά την αρχή μεγαλύτερων δινών που θα ταλαιπωρούσαν εκατομμύρια κόσμου σε κάθε γωνιά του πλανήτη για τα επόμενα χρόνια. Αυτό το φαινόμενο δεν είναι κάτι νέο, η ιστορία επαναλαμβάνεται ως φάρσα, όπως έλεγε ο Μαρξ, αν δε μελετάμε ή αν δεν μαθαίνουμε από την ιστορία.

Από το Μεγάλο Κραχ του 1929, που σηματοδότησε τη μεγαλύτερη οικονομική κρίση που γνώρισε ο Δυτικός Κόσμος από τον καιρό που η Βιομηχανική Επανάσταση σηματοδότησε το τέλος της φεουδαρχίας, έχουν σημειωθεί σε κάθε γωνιά του κόσμου, για μικρό ή για μεγάλο διάστημα και σε μικρό ή σε μεγάλο βαθμό δεκάδες κρίσεις. Με διαφορές στα συμπτώματα αλλά και στα αποτελέσματά τους, ο κοινός παρονομαστής πάντα ήταν ότι μετά από μια μεγάλη οικονομική ευφορία, ακολουθούσε μια απότομη κάθοδος της χρηματιστηριακής και πραγματικής οικονομίας.

1.3.1. Η πετρελαϊκή κρίση

Από αυτές ξεχωρίζουν ορισμένες που είχαν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και μπορούμε να αντλήσουμε χρήσιμα συμπεράσματα για τη σημερινή κρίση που έχει ομοιότητες σε αρκετά σημεία παλιότερων οικονομικών κρίσεων. Αν βάλουμε το μηδέν του ημερολογίου των κρίσεων στην Αμερική του 1929 και το Μεγάλο Κραχ, η επόμενη σημαντική κρίση που συναντάμε είναι η πετρελαϊκή κρίση που λαμβάνει

χώρα στα μέσα του '70. Μερικά χρόνια μετά από τη συμφωνία του Bretton Woods, η οποία όριζε το χρυσό ως το μέσο εκείνο που θα μπορούσε να εγγυηθεί σταθερές ισοτιμίες, ύστερα από πολιτικές παρεμβάσεις και οικονομικές αποφάσεις, ο χρυσός άρχισε να ανεβαίνει με αποτέλεσμα η τιμή του να υπερδεκαπλασιαστεί μέσα σε μία δεκαετία και το δολάριο να διολισθαίνει έναντι των υπόλοιπων ισχυρών νομισμάτων. Η πλειονότητα της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου ελεγχόταν από τις χώρες μέλη του ΟΠΕΚ, αραβικά κράτη πλούσια σε κοιτάσματα. Το πετρέλαιο καθώς αποτιμόταν σε αμερικάνικα δολάρια, ακολούθησε την πτωτική πορεία του δολαρίου, κάτι που προβλημάτισε τα κράτη μέλη του ΟΠΕΚ. Η απόφαση που πάρθηκε ήταν η μείωση της παραγωγής η οποία μακροπρόθεσμα οδήγησε σε δεκαπλασιασμό της τιμής του πετρελαίου. Ταυτόχρονα παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση στην τιμή και άλλων βασικών εμπορευμάτων. Αυτόν τον έντονο πληθωρισμό συνόδεψε η αυξανόμενη ανεργία, κάτι που ανέτρεψε οικονομικές θεωρίες πολλών δεκαετιών. Αυτή η κρίση του πετρελαίου στα οικονομικά έμεινε γνωστή ως το φαινόμενο του «Στασιμοπληθωρισμού» (Βαρουφάκης, 2011).

1.3.2. Η κρίση «Τεκίλα»

Λίγα χρόνια μετά στην περιοχή της Κεντρικής Αμερικής και πιο συγκεκριμένα στο Μεξικό, εκδηλώνεται η Κρίση – Τεκίλα. Η οικονομία του Μεξικού μέχρι τις αρχές του 1980 χαρακτηριζόταν από μια συντηρητική μορφή, όχι και τόσο ανοικτή στις παγκόσμιες συναλλαγές, με σχετική ασφάλεια στο τραπεζικό σύστημα. Κάποιες θετικές εξωγενείς καταστάσεις όμως υπερθέρμαιναν τη μεξικάνικη οικονομία στην οποία εισέρευσαν ξένα κεφάλαια με μεγάλο ρυθμό. Ο εξωτερικός δανεισμός αυξήθηκε και το τραπεζικό σύστημα απορρυθμίστηκε. Κάποια στιγμή όμως μέσα στο 1982 οι Αμερικάνοι πιστωτές ενημέρωσαν τη μεξικάνικη κυβέρνηση ότι η πίστωση σταματάει απότομα. Αυτό το γεγονός λειτούργησε σαν χιονοστιβάδα και ο τραπεζικός πανικός μεταφέρθηκε στις εγχώριες τράπεζες. (Krugman, 2009). Η φούσκα πλέον είχε σκάσει. Η μεξικάνικη κυβέρνηση ενημέρωσε ότι δε θα μπορέσουν να αποπληρωθούν τα χρέη προς τους πιστωτές, Αμερικάνους στην πλειοψηφία τους. Η λύση ήρθε από την Αμερική προς το τέλος του 1989, με τα ομόλογα «Μπρέιντι», τα οποία θα επανέρθουν στο προσκήνιο των συζητήσεων στην περίπτωση της Ελλάδας με διαφορετικό όνομα.

1.3.3 Η παγίδα της Ιαπωνίας

Στις αρχές του 1990 εμφανίστηκε στον κόσμο ένα σπάνιο οικονομικό φαινόμενο με το οποίο εμπλουτίστηκαν τα οικονομικά εγχειρίδια της επόμενης 20ετίας. Ονομάστηκε «Παγίδα της Ιαπωνίας» γιατί η κατάσταση που βρέθηκε η χώρα του Ανατέλλοντος Ηλίου μόνο ως παγίδα μπορεί να χαρακτηριστεί. (Krugman, 2009). Πιο συγκεκριμένα, η Ιαπωνία από την δεκαετία του '60 ξεκίνησε μια ξέφρενη πορεία στην παραγωγή

κεφαλαιουχικών και καταναλωτικών εμπορευμάτων με τα οποία κατακλύστηκε το σύνολο του Δυτικού Κόσμου. Η αυξημένη παραγωγικότητα σε συνδυασμό με την κοινωνική και οικονομική συμπεριφορά των Ιαπώνων εργαζόμενων και επιχειρηματιών, συντέλεσε στην εκτίναξη του οικονομικού προϊόντος της Ιαπωνίας για δεκαετίες. Το τέλος της δεκαετίας του '70 ήταν η αρχή της απορρύθμισης της παγκόσμιας οικονομίας με ανάληψη ρίσκου και καινοτομίες στον τραπεζικό τομέα. Η Ιαπωνική οικονομία ξεκίνησε να ακολουθεί τη γενικότερη πορεία της παγκόσμιας οικονομίας εισάγοντας περισσότερο δανεικό χρηματικό κεφάλαιο σε σχέση με τις υπόλοιπες εθνικές οικονομίες.

Η αρχή του '90 βρήκε την υπερθερμασμένη ιαπωνική οικονομία να δαμάζεται με την αύξηση των επιτοκίων από την Κεντρική Τράπεζα της Ιαπωνίας και τις τιμές να επανέρχονται σε φυσιολογικά επίπεδα. Παρόλα αυτά και κόντρα στην επικρατούσα οικονομική θεωρία, η ιαπωνική οικονομία δεν επέστρεψε ποτέ σε ισορροπία. Αντιθέτως ένας νέος όρος εμφανίστηκε στη βιβλιογραφία «Ανάπτυξη με Ύφεση» ή «Παγίδα της Ιαπωνίας» το οποίο εξηγούσε την πολύχρονη σχεδόν μηδενική ανάπτυξη της Ιαπωνίας με υποχρησιμοποίηση των πόρων της και την αύξηση του δημόσιου χρέους.

1.3.4 Η πτώση του ασιατικού τίγρη

Οι κρίσεις δε σταματούν εδώ καθώς από το 1994 ήρθε η σειρά της Νοτιοανατολικής Ασίας να υποδεχτεί ένα μεγάλο κύμα κεφαλαίου το οποίο δε σταμάτησε να ψάχνει καταφύγιο. Όπως και στην περίπτωση της Ιαπωνίας, το κεφάλαιο οδηγήθηκε σε κερδοσκοπικούς σκοπούς μέσω χρηματιστηρίου και αγοράς ακινήτων. Τα εμπορικά ελλείμματα της Ταϊλάνδης, της Μαλαισίας και της Ινδονησίας, συνεχώς αυξάνονταν ταυτόχρονα με τους μισθούς και τις εισαγωγές, οι οποίες απορροφούσαν όλο και μεγαλύτερο κομμάτι του αποθέματος ξένου συναλλάγματος. Τον Ιούλιο του 1997 οι αγορές αποφάσισαν ότι πρέπει να μειωθεί η πίστωση, η τραπεζική εμπιστοσύνη κλονίστηκε και μια νομισματική κρίση ξεκίνησε (Krugman, 2009). Αυτή η κρίση που ξεκίνησε από την Ταϊλάνδη και έφτασε σύντομα στην Νότια Κορέα, ήταν πιο επεκτεινόμενη από τις προηγούμενες αφού η θεωρία του ντόμινο έκανε την εμφάνισή της.

1.3.5 Το κίνημα της κατσαρόλας

Τέλος θα αναφερθούμε στην πιο γνωστή ίσως οικονομική κρίση του πρόσφατου παρελθόντος, αυτή της Αργεντινής το 2002. Γνωστή όχι τόσο για τα αίτιά της, αλλά για τα οδυνηρά αποτελέσματά της που ακολούθησαν μετά από την αναπόφευκτη χρεοκοπία του Αργεντίνικου κράτους, με χαρακτηριστικό ενθύμιο εκείνης της περιόδου το χτύπημα κατσαρόλας από εξεγερμένα και πεινασμένα πλήθη που κατέκλεισαν τους δρόμους του Μπουένος Άιρες. Η νομισματική πολιτική της

Αργεντινής ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την πορεία του δολαρίου, κάτι που φάνηκε ότι ήταν η αχίλλειος πτέρνα της οικονομίας. Το μεγαλύτερο μέρος του εξωτερικού εμπορίου γινόταν με την Ευρώπη και όχι με τις ΗΠΑ. Έτσι, δύο νομισματικά γεγονότα αποτέλεσαν το λόγο έναρξης της κρίσης. Η ανατίμηση του δολαρίου, άρα και του πέσο, έναντι του ευρώ, και η υποτίμηση του ρεάλ, νομίσματος της Βραζιλίας, βασικής εμπορικής εταίρου (Krugman, 2009). Αυτές οι μεταβολές στα ξένα νομίσματα, έκαναν τις αργεντίνικες εξαγωγές μη ανταγωνιστικές με αποτέλεσμα την άμεση πτώση των οικονομικών δεικτών σε χρηματιστήριο και πραγματική οικονομία. Η σταθερή ισοτιμία πέσο/δολάριο αποτέλεσε καταρχήν εμπόδιο για την ανάκαμψη, μέχρι που αφέθηκε ελεύθερη να διαπραγματευτεί στην αγορά. Η κατακόρυφη υποτίμηση του πέσο αύξησε τα αποτιμώμενα σε δολάριο χρέη και επέτεινε την ύφεση. Αυτή η πορεία συνεχίστηκε μέχρι την ανάκαμψη που προήλθε από σειρά εξωτερικών παραγόντων.

1.3.6 Λοιπές κρίσεις και συνέχεια μελέτης

Ο κατάλογος των κρίσεων περιλαμβάνει κι άλλες γνωστές ή και λιγότερο συζητημένες οικονομικές κρίσεις, οι οποίες επηρέασαν ανθρώπινες ζωές και ακαδημαϊκή σκέψη. Η κρίση στη Ρωσία το 1997 και στην Τουρκία το 2001, η φούσκα των διαδικτυακών εταιριών στην Αμερική στα τέλη του αιώνα αλλά και μικρότερες σε μέγεθος και διάρκεια όπως η τραπεζική κρίση σε Σουηδία και Φινλανδία στις αρχές του '90, η κρίση της αγγλικής λίρας ύστερα από κερδοσκοπικές επιθέσεις του μεγαλοεπενδυτή Τ. Σόρος το 1992 αλλά και η κρίση στην Ινδία το 1991.

Η ανασκόπηση που προηγήθηκε σε παρελθούσες οικονομικές, νομισματικές ή απλά τραπεζικές κρίσεις αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά κομμάτια της έρευνάς μας αφού χρησιμεύει με δύο τρόπους στην πορεία της μελέτης της ελληνικής περίπτωσης. Με την αναφορά σε προηγούμενες κρίσεις που συνέβησαν σχετικά πρόσφατα, μπορούμε εκ των προτέρων να βγάλουμε ένα βασικό συμπέρασμα που θα χρησιμοποιήσουμε ως δεδομένο στη συνέχεια, η ελληνική κρίση αποτελεί ακόμα μία κρίση και όχι κάτι μοναδικό στα χρονικά. Επίσης συγκρίνοντας τα αίτια ή ακόμα και τις αφορμές ξεσπάσματος μιας κρίσης σε σχέση με το προφίλ της ελληνικής κρίσης, θα οδηγηθούμε σε ένα αποτέλεσμα που θα μας δείχνει αν τα αίτια της κρίσης στην Ελλάδα ήταν διαρθρωτικά ή συστημικά.

2.1 Το πέρασμα της Κρίσης από τον Ατλαντικό

Η Κρίση του 2008 ξεκίνησε ως μια κρίση στεγαστικών ενυπόθηκων δανείων στην Αμερική. Είναι σημαντικό να αναφερθούμε σύντομα στη δομή του προβλήματος με τα στεγαστικά δάνεια γιατί ήταν ο βασικός παράγοντας μετάδοσης της κρίσης στην Ευρώπη. Κατά την άποψη μας αποτελεί την αφορμή και όχι το κύριο αίτιο της κρίσης αφού στη συνέχεια θα δούμε ότι χώρες με πολύ μικρότερη εμπλοκή σε έκδοση δανείων υψηλού ρίσκου προς ιδιώτες, εμφάνισαν υφειακά φαινόμενα, ανεξάρτητα από την αντιμετώπιση αυτού του προβληματικού φαινομένου.

Μια από τις πιο γνωστές ομάδες εργαζόμενων στον κόσμο αποτελούν πλέον τα Golden Boys της Wall Street. Υψηλόβαθμα στελέχη μεγάλων τραπεζών και επενδυτικών ταμείων τα οποία βοηθούμενα από την τεχνολογία κατάφεραν να επενδύουν με ψεύτικο χρήμα σε ψεύτικα στοιχεία ενεργητικού.

Θα προσπαθήσουμε περιεκτικά να περιγράψουμε τη διαδικασία δημιουργίας και ανάπτυξης των «καινοτόμων» αυτών δανείων που ξεκίνησε από την αγορά στεγαστικών και βρήκε πρόσφορο έδαφος στην αγορά κρατικών τίτλων. Στην αρχή εκδιδόταν το πρωτογενές δάνειο από την τράπεζα στον οφειλέτη, μετά το δάνειο η τράπεζα μπορούσε να το τεμαχίσει και το κάθε νέο κομμάτι να το πουλήσει ως νέο δάνειο σε τρίτους. Με τη σειρά του μπορούσε να τεμαχιστεί και να συνεχίσει να βρίσκεται στην αγορά δανείων με δυνατότητα συναλλαγής (Roubini, 2011). Από αυτή τη διαδικασία δημιουργούνταν νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα που αποτελούνταν από διάσπαρτα κομμάτια στεγαστικών δανείων διάφορων δανειοληπτών.

Αυτό το φαινόμενο είχε ως αποτέλεσμα να χαθεί η αμεσότητα μεταξύ χρεώστη και πιστωτή και να μην υπάρχει η επαρκής ενημέρωση σχετικά με την ποιότητα του δανείου και τα οικονομικά μεγέθη του δανειζόμενου. Η απερίσκεπτη και χωρίς έλεγχο ροή δανείων σε ανθρώπους χωρίς στέρεο οικονομικό υπόβαθρο, συντέλεσε στη σύντομα αδυναμία αποπληρωμής του χρέους προς την τράπεζα και εκεί ξεκίναγε το σκάσιμο της όλο και διογκούμενης φούσκας.

Όταν αυτή η νέα μορφή δανείων επεκτάθηκε και στην αγορά κρατικών ομολόγων, σηματοδότησε την αρχή του τέλους του ακραίου αυτού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι Τράπεζες γέμισαν τους ισολογισμούς τους με δισεκατομμύρια ευρώ και δολάρια από τέτοια σύνθετα χρηματοοικονομικά προϊόντα. Ένα τέτοιο προϊόν μπορεί να περιείχε κομμάτι γερμανικού χρέους με σχεδόν μηδενική απόδοση αλλά τεράστια σιγουριά αποπληρωμής και την ίδια στιγμή να υπήρχε κομμάτι χρέους της Λετονίας ή της Ισλανδίας, χώρες με μεγάλα προβλήματα εκείνο τον καιρό, δηλαδή μικρή εξασφάλιση αποπληρωμής και μεγάλη απόδοση. Όλο αυτό το νέο δάνειο βρισκόνταν πάντα υπό τη σιγουριά του δυνατού χαρτιού. Έτσι οι Διεθνείς Οίκοι

Αξιολόγησης πάντα έβλεπαν σε ένα κρατικό σύνθετο ομόλογο ότι υπάρχει ως εγγυήτρια η Γερμανία, ή σε ένα εταιρικό ότι η AIG εμπνέει τη σιγουριά.

Όταν έσκασε η φούσκα αναπόφευκτα στη Δυτική πλευρά του Ατλαντικού όλοι κατάλαβαν ότι σε αυτά τα σύνθετα προϊόντα κρύβεται η ρίζα του κακού, η επιζήτηση για όλο και μεγαλύτερο κέρδος. Οι τράπεζες η μία μετά την άλλη άρχισαν να χάνουν την πίστη από την αγορά, αλλά και μεταξύ τους, τα σύνθετα προϊόντα διασκορπισμένα πια σε όλο τον κόσμο μετέδωσαν την τραπεζική ακόμα κρίση σε όλο τον κόσμο. Τα «τοξικά» χρηματοοικονομικά προϊόντα που είχαν στους ισολογισμούς τους οι τράπεζες, έκαναν την αγορά να άρει την εμπιστοσύνη της προς αυτές και ταυτόχρονα να μειωθεί η ροή του χρήματος σε μορφή επενδύσεων και δανειοδότησης.

2.2 Δομικές αδυναμίες της Ε.Ε.

Μπορεί τα «τοξικά» χρηματοοικονομικά προϊόντα να κατέκλυσαν τα βιβλία των τραπεζών ανά τον κόσμο και να αποτέλεσαν την απαρχή της μεγαλύτερης οικονομικής κρίσης μετά το Μεγάλο Κραχ, όμως δίχως τις έντονες αλλά ακόμα μη ορατές δομικές αδυναμίες της Ευρώπης θεωρούμε ότι οι συνέπειες της κρίσης θα ήταν σαφώς διαχειρίσιμες και συνεπώς εμφανώς μικρότερες.

Η δομή της Κοινής Ευρωπαϊκής Αγοράς που ήταν βασισμένη στην ελεύθερη διακίνηση αγαθών, κεφαλαίου και εργαζομένων, αποδείχτηκε ότι ήταν εξ' αρχής ελαττωματική. Χωρισμένη σε δύο μεγάλες ομάδες, γεωγραφικά και οικονομικά, είχε ως στόχο την συνεχή ανακύκλωση των πλεονασμάτων που παρήγαγε ο ευρωπαϊκός Βορράς. Αυτό το πρότυπο ανακύκλωσης πλεονασμάτων, δηλαδή χώρες όπως η Γερμανία, η Ολλανδία, η Φινλανδία και άλλες να λειτουργούν συντηρητικά με τάση μεγάλης αποταμίευσης και από την άλλη πλευρά χώρες μεταξύ των οποίων η Ελλάδα, η Ισπανία, η Ιρλανδία να έχουν ως πρότυπο οικονομικής κατεύθυνσης την κατανάλωση. Μια κατανάλωση που εκ των πραγμάτων στηριζόταν σε όλο και διογκωμένα ελλείμματα τα οποία χρηματοδοτούνταν με χρήματα από τον οικονομικό Βορρά. Με αυτόν τον τρόπο για αρκετά χρόνια όλοι πίστευαν ότι είχε εφευρεθεί μια win-win κατάσταση όπου όλοι έμεναν ικανοποιημένοι. Η ελληνική κυβέρνηση ξόδευε αλόγιστα για τους εκάστοτε σκοπούς της τα δανεικά χρήματα, η γερμανική κυβέρνηση έβλεπε να αποκτά έμμεσα έλεγχο στην πορτογαλική οικονομία μέσω των γερμανικών ιδιωτικών επενδύσεων, οι Φινλανδοί πολίτες ένιωθαν καλά με την οικονομική σιγουριά που ενέπνεε η συγκεκριμένη διεθνής οικονομική στάση της χώρας τους, την ώρα που οι Ιρλανδοί ιδιοκτήτες ακινήτων έβλεπαν να αυξάνουν τον πλούτο που τους παρείχε η αξία της ιδιοκτησίας τους. Κάπως έτσι το πρόβλημα κρυβόταν επιμελώς κάτω από το χαλί, μέχρι που ήρθε η στιγμή να εξεταστεί αν σε μια κρίση είχαν προβλεφθεί δικλείδες ασφαλείας.

2.2.1 Απουσία εθνικής νομισματικής πολιτικής

Ακόμα μία πολύ σημαντική αδυναμία του οικονομικού συστήματος της ήταν η ίδια της η αρχιτεκτονική που προσπαθούσε να αφήσει τη δημοσιονομική πολιτική στις ανεξάρτητες κυβερνήσεις, την ίδια ώρα που η νομισματική πολιτική βρισκόταν στα χέρια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Όσο λανθασμένα κι αν αποδείχτηκαν τα ακαδημαϊκά εγχειρίδια περί οικονομίας, ένα πράγμα δεν άλλαξε, οι δύο πολιτικές, δημοσιονομική και νομισματική πρέπει να ασκούνται από μια κυβέρνηση που θα ελέγχει μερικώς την Κεντρική της Τράπεζα. Ένας πολύ απλός λόγος είναι ότι με μια κεντρική Τράπεζα με ισχύ θα μπορούσαν να ελεγχθούν καλύτερα οι συναλλαγές των εμπορικών τραπεζών η κατεύθυνση του χρήματος.

Την απουσία επαρκούς και αποτελεσματικής νομισματικής πολιτικής έδειξε με τον καλύτερο τρόπο η κρίση του Ευρώ και της Ευρωζώνης. Το ευρώ πριν το ξέσπασμα της κρίσης αποτελούσε ένα πανίσχυρο νόμισμα, ενδεικτική είναι η ισοτιμία του με το δολάριο στα τέλη του 2007, που για πρώτη φορά άγγιξε το 1,5 €/\$, δηλαδή 50% μεγαλύτερη αξία του ευρωπαϊκού νομίσματος έναντι του άλλοτε κραταιού δολαρίου. Σε περιόδους άνθησης οι αδυναμίες μιας τόσο μεγάλης ισοτιμίας μπορούσαν να καλυφθούν επαρκώς, αφού ένα τόσο δυνατό νόμισμα παρείχε σταθερότητα και σιγουριά στο τραπεζικό σύστημα τα οποία μεταφράζονταν σε παροχή φτηνών δανείων άνευ ορίου. Επίσης το εκφρασμένο σε δολάρια πετρέλαιο όπως και τα παράγωγά του για μια βιομηχανία στην ευρωπαϊκή ήπειρο κόστιζε το μισό από ότι οπουδήποτε αλλού, πράγμα που σήμαινε συγκριτικό πλεονέκτημα για την ευρωπαϊκή βιομηχανία. Επίσης η σταθερή ισοτιμία επέφερε την πολυπόθητη νομισματική σταθερότητα στα κράτη που είχαν συνηθίσει μια πιο ευμετάβλητη πραγματικότητα όσο υπήρχαν τα εθνικά νομίσματα.

Επειδή το ευρώ δημιουργήθηκε σε μια περίοδο ανθηρή για την ευρωπαϊκή οικονομία, παραβλέφτηκε το ενδεχόμενο ύφεσης και ο ρόλος του νομίσματος στην αντιμετώπισή της. Ακόμα ένα τόσο ισχυρό νόμισμα έκανε κακό σε χώρες που βασιζόνταν σε μεγάλο βαθμό στις εξαγωγές, όπως η Γερμανία και στον Τουρισμό όπως η Ελλάδα γιατί τις έκανε λιγότερο ανταγωνιστικές σε σύγκριση με γειτονικές χώρες ή παραγωγούς παρόμοιων αγαθών.

Όπως θα δούμε και παρακάτω η έλλειψη ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος αρκετών χωρών και κυρίως της Ελλάδας που είχε και ως κρατικός προϋπολογισμός μεγάλο πρόβλημα χρηματοδότησης, οδήγησε την κρίση ρευστότητας σε μετατροπή της σε δημοσιονομική κρίση. Όπως γνωρίζουμε από τη θεωρία αλλά και από την αντιμετώπιση του φαινομένου από την Αμερικάνικη Κεντρική Τράπεζα (FED), ενδεχόμενη αύξηση της προσφοράς χρήματος, υποτίμηση του νομίσματος και στήριξη μιας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής με τα κατάλληλα νομισματικά μέσα, μπορούν να αντιμετωπίσουν μια αρνητική μεταβολή των οικονομικών δεικτών πιο έγκαιρα και αποτελεσματικά.

Η διαφορά μεταξύ Ευρώπης ΗΠΑ και Ιαπωνίας είναι ότι στις δύο τελευταίες η οικονομική πολιτική ασκείται από ένα πρόσωπο φυσικό ή νομικό με αποτελέσματα που επηρεάζουν ένα ενιαίο σύνολο, είτε αυτό λέγεται εθνική οικονομία, είτε πολίτες ενός ενιαίου κράτους. Στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχει μια νομισματική πολιτική και 27 ξεχωριστές και συχνά μεταξύ τους εντελώς διαφορετικές δημοσιονομικές πολιτικές. Αυτή η ιδιομορφία από τη μία δίνει ελευθερία στα κράτη να προσαρμόζουν την οικονομική τους πολιτική και τις δαπάνες τους στις εκάστοτε ανάγκες της κοινωνίας, από την άλλη όμως, το νόμισμα που πρέπει να αποτελεί κύριο εργαλείο νομισματικής πολιτικής και να προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες βρίσκεται υπ' ευθύνη κάποιου θεσμού τρίτου μακριά από την καθημερινή πραγματικότητα της εθνικής οικονομίας.

2.3 Πτωτική τάση κέρδους και ενεργός ζήτηση

2.3.1 Πτωτική τάση του κέρδους

Το σημείο εκείνο ως προς το οποίο οι θεωρητικοί οικονομολόγοι στην πλειοψηφία τους συμφωνούν ότι αποτελεί βασικό αίτιο της κρίσης είναι η πτωτική τάση κέρδους. Η θεωρία που ασχολείται με την πτώση του ποσοστού κέρδους και τις συνέπειες της πρακτικά έγινε δεκτή από μεγάλο μέρος της κοινότητας των οικονομολόγων παρά τις διαφορές τους για τους τρόπους αντιμετώπισης της κρίσης. Μέσω μίας σύνθετης διαδικασίας ανάλυσης της δομής του κέρδους, ο Μαρξ ήταν εκείνος που στο έργο του επέκτεινε τη συλλογιστική σκέψη των προηγούμενων θεωρητικών για τη συμβολή της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους στο ξέσπασμα μιας κρίσης.

Τα κέρδη αυξάνονται σταδιακά μέχρι να μεγιστοποιηθούν. Από εκεί και ύστερα, τα κόστη της επένδυσης αντισταθμίζουν τα κέρδη τα οποία σταθεροποιούνται και να σταματάνε οι επενδύσεις. Οι ελλιπείς επενδύσεις και η υποχρησιμοποίηση του λιμνάζοντος κεφαλαίου, επιφέρουν ανεργία που με τη σειρά της οδηγεί σε μείωση των μισθών που σε συνδυασμό με την υποτίμηση του πλεονάζοντος κεφαλαίου δημιουργούν πάλι τις συνθήκες εκείνες που θα φέρουν πάλι την οικονομία και τα κέρδη σε ανοδική τάση. (Τσουλφίδης, 2011)

Στην περίπτωση της Ελλάδας αν και δεν είναι πολύ ξεκάθαρη η σχέση αίτιου – αιτιατού όσον αφορά το ξέσπασμα της κρίσης ως αποτέλεσμα της πτωτικής τάσης του μέσου ποσοστού κέρδους, μελέτες επιβεβαιώνουν αυτή τη σχέση (Σερέτης, 2010). Παρόλα αυτά βλέπουμε ότι μόνο τρία χρόνια πριν την κρίση του 2008 η κίνηση του ποσοστού κέρδους είναι πτωτική, που συμπαρασύρει την ίδια στιγμή τους ρυθμούς αύξησης του ελληνικού ΑΕΠ, χωρίς να έχει την απαραίτητη αρνητική δυναμική να αντιστρέψει την αυξητική τάση του. Στις δύο μεγάλες και σημαντικές οικονομίες του κόσμου την Αμερική και την Ευρώπη, η πορεία του ποσοστού κέρδους μοιάζει να ακολουθεί παράλληλη πορεία. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΚΤ, το ποσοστό κέρδους κορυφώνεται το 2007 και από εκεί και ύστερα παρατηρείται αρνητική τροχιά με

μικρές ανακάμψεις (ΕΚΤ, 2015). Στις ΗΠΑ βλέπουμε ότι το ποσοστό κέρδους μεγιστοποιείται περίπου την ίδια χρονική περίοδο. Από τη θεωρία γνωρίζουμε ότι όταν το κέρδος μεγιστοποιείται, το οριακό του μέγεθος γίνεται αρνητικό, δηλαδή αρχίζει η σταδιακή του μείωση όσο αυξάνεται το προϊόν και ξεκινάει η αρνητική πορεία των δεικτών. (Roberts, 2012)

2.3.2 Ενεργός ζήτηση

Η Κρίση του 1929 αποτέλεσε σημείο καμπής για τις οικονομικές θεωρίες που επικρατούσαν μέχρι εκείνη τη στιγμή. Ο Βρετανός οικονομολόγος Κένυς μελετώντας διεξοδικά την πορεία της διεθνούς οικονομίας αποφάνθηκε ότι η επικρατούσα θεωρία των Κλασικών οικονομολόγων περί αυτορρύθμισης της οικονομίας δεν είχε εφαρμογή. Οι Κλασικοί υπέθεταν ότι καθώς η οικονομία μεγεθύνεται και οι μισθοί αυξάνονται, επέρχεται η αυτόματη συρρίκνωση και ο πτωτικός κύκλος. Η ανεργία που ολοένα αυξάνεται οδηγεί σε μείωση των μισθών. Η μείωση των μισθών σημαίνει και μείωση του κόστους των επιχειρήσεων άρα και η αύξηση των κερδών. Έτσι ο κύκλος αλλάζει τάση και επανέρχεται η ισορροπία και η «πλήρης απασχόλησης»

Η έννοια της «ενεργούς ζήτησης» ήρθε να ανατρέψει την παραπάνω αλληλουχία. Σύμφωνα με το σκεπτικό του Κένυς, μια μείωση των μισθών θα είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της κατανάλωσης, που με τη σειρά της θα κάνει τις επιχειρήσεις διστακτικές σε νέες επενδύσεις. Μεσοπρόθεσμα, επέρχεται στασιμότητα και ξεκινάνε οι απολύσεις. Η αποταμίευση παίρνει τη θέση της κατανάλωσης και όλο και περισσότερο χρήμα αποσύρεται από την αγορά. Η υπερβάλλουσα προσφορά αγαθών οδηγεί σε μείωση των τιμών έτσι ώστε να πουληθούν. Η διαρκής πτώση των τιμών κάνει διστακτικούς τους επενδυτές σε νέες επενδύσεις αφού όσο δεν σταθεροποιούνται οι τιμές των αγαθών δεν γνωρίζουν αν θα είναι κερδοφόρα η όποια επιχειρηματική κίνηση. Η οικονομία βρίσκεται πλέον σε ένα σπιράλ ύφεσης. (Rubini, 2010)

Η ταυτότητα της συνολικής ζήτησης είναι η εξής: $Y=AD= C*Y_d + G + I (r) + N_x$. Η συνολική ζήτηση είναι η ζήτηση προϊόντων και υπηρεσιών και αποτελεί τον πλούτο μιας χώρας για μια περίοδο v ($Y=AD$). Η ζήτηση εξαρτάται από τις παρακάτω μεταβλητές:

C: Ιδιωτική Κατανάλωση

$Y_d=Y-T$: Διαθέσιμο Εισόδημα

G: Δημόσιες Δαπάνες

I: Ιδιωτικές Επενδύσεις / r: επιτόκιο αγοράς

N_x : Καθαρό Εμπορικό Ισοζύγιο

Δύο από τις παραπάνω μεταβλητές εξαρτώνται από τρίτα μεγέθη, η ιδιωτική κατανάλωση από το διαθέσιμο εισόδημα και οι ιδιωτικές επενδύσεις από το επιτόκιο

που υπάρχει στην αγορά σε μια δεδομένη στιγμή. Σύμφωνα με τη θεωρία του Κέυνς περί ενεργούς ζήτησης, συνέβησαν τα αναμενόμενα.

Μετά το ξέσπασμα της Κρίσης των στεγαστικών δανείων η αγορά χρήματος διαταράχθηκε και οι ιδιωτικές επενδύσεις πάγωσαν ή και μειώθηκαν, αφού αυξήθηκε το κόστος του χρήματος, δηλαδή το επιτόκιο. Η κυβέρνηση για να συμμαζέψει τα υπέρογκα ελλείμματα επέφερε μειώσεις στους μισθούς και αύξηση των φόρων, που οδήγησαν σε κατακόρυφη πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης. Στα πλαίσια της σφιχτής δημοσιονομικής πολιτικής, οι δημόσιες δαπάνες κατρακύλησαν σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα. Τέλος το εμπορικό ισοζύγιο κινήθηκε σε αντίθετη τροχιά από αυτή που βρισκόταν τον προηγούμενο καιρό, αφού τα μειωμένα εισοδήματα δαπανήθηκαν σε λιγότερα αγαθά, με συνέπεια η μείωση να γίνει πρώτα στα εισαγόμενα τα οποία αποτελούσαν την πλειοψηφία στην ελληνική αγορά την ίδια στιγμή που η μείωση του κόστους στην παραγωγή, αύξησε το μέγεθος των εξαγωγών.

$$Y \downarrow = AD \downarrow = C \downarrow * (Y \downarrow - T \uparrow) + G \downarrow + I \downarrow (r \uparrow) + (X \uparrow - IM \downarrow)$$

Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να εξηγήσουμε σύντομα την αλληλεπίδραση Συνολικής Ζήτησης και Προσφοράς για να συνεχίσουμε στα επόμενα βήματα της ανάλυσής μας. Η άλλη ταυτότητα που χρειαζόμαστε για να προσδιορίσουμε τον πλούτο μιας χώρας είναι αυτή της συνολικής προσφοράς:

$$AS=Y=Y_s(W/P, P/P_e) \quad \text{ή πιο απλά} \quad AS=Y=(M*V)/P$$

Οι παραπάνω εξισώσεις που αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στην προσφορά, εμπεριέχουν την προσφορά χρήματος και το γενικό δείκτη τιμών, δυο μεγέθη τα οποία στην περίπτωση ενός κράτους μέλους της Ευρωζώνης καθορίζονται εξωγενώς με αποφάσεις της ΕΚΤ. Έτσι η συνολική προσφορά της Ελλάδας παρέμεινε ανεπηρέαστη από την ελληνική οικονομική πολιτική.

Οι μόνες μεταβλητές που μπορούσε η ελληνική κυβέρνηση να ελέγξει και να μεταβάλλει ήταν οι δημόσιες δαπάνες και οι φόροι. Αυτά τα δύο μεγέθη κινούμενα σε αντίθετη κατεύθυνση από τα εξωγενώς επηρεαζόμενα μεγέθη, θα μπορούσαν να αντισταθμίσουν κάποιες απώλειες από την κατανάλωση και τις ιδιωτικές επενδύσεις. Όμως για το τι συνέβη με την οικονομική πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης την περίοδο έναρξης της Κρίσης αλλά και το τι θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά θα το αναλύσουμε σε επόμενο κεφάλαιο. Έχοντας όμως πλέον γνώριμες τις βασικές έννοιες σχετικά με το πώς αυξομειώνεται ο πλούτος του κράτους σε ανάλογες κινήσεις βασικών μεταβλητών, θα μας είναι ευκολότερο να κρίνουμε τις προθέσεις, τις κινήσεις αλλά και τα αποτελέσματά τους κατά τη διάρκεια της αντιμετώπισης της υφεσιακής πορείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

3.1 Τα μακροοικονομικά μεγέθη της Ελλάδας

Η βάση δεδομένων για κάποια βασικά στοιχεία της ελληνικής οικονομίας που έχουμε στη διάθεσή μας προέρχεται από τρία μέρη, τους κατατεθειμένους προϋπολογισμούς του ελληνικού κράτους, από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και το ινστιτούτο μακροοικονομικών ερευνών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής AMECO. Χωρίζουμε τα διαθέσιμα δεδομένα σε τρεις περιόδους, την πρώτη (2001 - 2007) προ Κρίσης εποχή, τη δεύτερη (2008 – 2014) που περιλαμβάνει το ξεκίνημα της ύφεσης στην Ελλάδα και τα πρώτα χρόνια εφαρμογής των προγραμμάτων προσαρμογής και τέλος την Τρίτη και τελευταία περίοδο (2015 – 2018) που αφορά σε προβλέψεις και εκτιμήσεις.

3.1.1 Η πρώτη περίοδος (2001 – 2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Ρυθμός Μεγέθ. ΑΕΠ</i>	4,20	3,44	5,95	4,37	2,28	5,51	3,54
<i>Συνολικές Επενδύσεις</i>	23,21	22,31	24,48	22,51	21,41	24,65	26,72
<i>Ακαθάριστες Εθνικές Αποταμιεύσεις</i>	15,98	15,79	17,94	16,72	13,77	13,26	12,11
<i>Πληθωρισμός</i>	3,37	3,63	3,53	2,90	3,55	3,20	2,90
<i>Ανεργία (%)</i>	10,78	10,31	9,71	10,49	9,89	8,89	8,29
<i>Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης</i>	-4,44	-4,84	-5,71	-7,42	-5,64	-6,03	-6,80
<i>Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (ακαθάριστο)</i>	103,72	101,66	97,44	98,86	101,19	107,47	107,26
<i>Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών</i>	-7,23	-6,52	-6,53	-5,79	-7,64	-11,39	-14,61
<i>Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας*</i>	84,70	93,30	94,70	96,80	100,00	98,90	101,40

Πίνακας 3.1 Περίοδος προ Κρίσης

Πηγή: www.indeepanalysis.gr, ΤτΕ

Όπως θα σχολιάσουμε και παρακάτω, οι ισολογισμοί, οι εκτιμήσεις και οι προβλέψεις που αφορούν στην περίοδο από το 2010 και ύστερα είναι αποκλειστικά κομμάτι του εποπτικού μηχανισμού της Τρόικα (ΔΝΤ, ΕΕ και ΕΚΤ), αφού οι στατιστικές αρχές της Ελλάδας με το πέρασμα του χρόνου δεν φάνηκαν τόσο αξιόπιστες και έτσι τα

στατιστικά στοιχεία των τελευταίων ετών είναι αποκλειστική ευθύνη της Eurostat και του ΔΝΤ.

Η πρώτη περίοδος ανάλυσης ξεκινάει με την ανατολή του νέου ενιαίου κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος και τελειώνει την τελευταία χρονιά πριν το ξέσπασμα της Μεγάλης Κρίσης στην Αμερική. Από τον παραπάνω πίνακα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η Ελλάδα στον τομέα ανάπτυξης του πλούτου της τα πήγαινε αρκετά καλά καθώς υπήρχε μια σταθερή αύξηση του ΑΕΠ με σχετικά υψηλούς για την Ε.Ε. και την Ευρωζώνη ρυθμούς. Η ικανοποιητική αύξηση του ΑΕΠ αντιστάθμισε την αρνητική ροπή για δημιουργία ελλειμμάτων σε τρέχουσες συναλλαγές και κρατικό προϋπολογισμό. Παράλληλα έχουμε ένα ενδιαφέρον φαινόμενο, να μειώνεται η ανεργία τη στιγμή που το μοναδιαίο κόστος εργασίας αυξάνεται. Αυτή η ενδιαφέρουσα αντίθετη πορεία θα σχολιαστεί εκτενέστερα σε επόμενο κεφάλαιο που θα αναλύονται οι λάθος εκτιμήσεις και τα ποιοτικά σφάλματα των Μνημονίων. Τέλος παρατηρούμε ότι το μέγεθος των επενδύσεων σε σχέση με το ΑΕΠ βρίσκεται σταθερά κοντά στο ¼ του συνόλου της οικονομίας, μέγεθος αρκετά ικανοποιητικό.

3.1.2 Η δεύτερη περίοδος (2008 – 2014)

Πίνακας 3.2 Μέση περίοδος

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Ρυθμός Μεγέθυνσης του ΑΕΠ</i>	-0,22	-3,14	-4,94	-7,11	-6,38	-4,21	0,60
<i>Συνολικές Επενδύσεις</i>	24,01	18,58	17,54	16,11	13,60	13,20	14,12
<i>Ακαθάριστες Εθνικές Αποταμιεύσεις</i>	9,09	7,40	7,40	6,21	10,71	12,91	14,48
<i>Πληθωρισμός</i>	4,23	1,35	4,70	3,12	1,04	-0,80	-0,44
<i>Ανεργία (%)</i>	7,68	9,41	12,53	17,47	24,24	26,99	26,01
<i>Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης</i>	-9,91	-15,60	-10,74	-9,44	-6,43	-4,58	-3,39
<i>Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (ακαθάριστο)</i>	112,4 9	129,2 6	147,9 1	170,6 2	158,5 5	179,4 7	175,5 5
<i>Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών</i>	-14,92	-11,17	-10,13	-9,90	-2,88	-0,29	0,36
<i>Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας*</i>	106,6 0	113,2 0	113,1 0	111,0 0	101,8 8	95,64	93,60

Πηγή: www.indeepanalysis.gr, ΤτΕ, ΔΝΤ

Η περίοδος 2008 – 2014 αποτελεί ουσιαστικά το κύριο κομμάτι της κυκλικής καθόδου της οικονομίας. Τα συνεχώς αυξανόμενα ελλείματα τα έτη '08 και '09 εμφανίζουν μια εκρηκτική αύξηση που τα καθιστά πλέον μη διαχειρίσιμα από μια οικονομία που και επίσημα πλέον έχει εισέλθει σε φάση ύφεσης. Το μέγιστο πρόβλημα της Ελλάδας αποδεικνύεται πως είναι τα δίδυμα ελλείματα προϋπολογισμού και τρεχουσών συναλλαγών τα οποία πυροδοτούν ένα νέο και πιο σοβαρό όπως φάνηκε στην πορεία πρόβλημα, το δημόσιο χρέος, που πλέον αυξανόταν με ανεξέλεγκτους ρυθμούς. Το 2009 έχει μπει και η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται σε συναγερμό. Μαζί και η Ελλάδα που βλέπει τους δείκτες της αποταμίευσης, των επενδύσεων, του πληθωρισμού και φυσικά του ΑΕΠ να κατρακυλάνε, σε αντίθεση με το χρέος και την ανεργία που ακολουθούν ανοδική πορεία. Μοναδικό θετικό σημείο η μείωση του ελλείματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών λόγω περιορισμού των εισαγωγών. Με έτος σταθμό το 2010, που εισήχθη στην ελληνική οικονομία και καθημερινότητα το 1^ο Μνημόνιο, οι δείκτες ακολουθούν συγκεκριμένη πορεία πλέον υπό την επίδραση των πολιτικών λιτότητας και περιορισμού των ελλειμάτων. Τα δίδυμα ελλείματα αρχίζουν να μειώνονται, με ταυτόχρονη χειροτέρευση όλων των άλλων μεταβλητών που συνθέτουν το σύνολο της ελληνικής οικονομίας. Η ανεργία εξελίσσεται σε μάστιγα, οι τραπεζικές καταθέσεις εξαυλώνονται, με συνέπεια να μην υπάρχει ικανή ρευστότητα για εκκίνηση νέων επενδύσεων, το χρέος συνεχίζει τη διόγκωσή του λόγω των ελλειμάτων, και ο πλούτος της χώρας συνεχώς συρρικνώνεται.

Σχεδόν ενάμιση χρόνο μετά την εφαρμογή του Προγράμματος Προσαρμογής, οι αρχιτέκτονες του, εκτίμησαν την αναποτελεσματικότητά του και επέβαλλαν δύο μέτρα αλλαγής σχεδίου. Το πρώτο ήταν το εθελοντικό κούρεμα κρατικών ομολόγων που κατείχαν ιδιώτες επενδυτές και δημόσιοι φορείς και το δεύτερο, η προσπάθεια μείωσης του εργασιακού κόστους μέσω περικοπών μισθών, απορρύθμισης της αγοράς εργασίας και ελαχιστοποίηση των εργασιακών δικαιωμάτων με στόχο το περίφημο flexicurity (ελαστικότητα – σιγουριά) που αποτελεί κανόνα της Ε.Ε. Όπως βλέπουμε στον Πίνακα 3.2 αλλά και στα διαγράμματα η πορεία της οικονομίας μόνο επιτυχημένη δεν μπορεί να χαρακτηριστεί. Ο μόνος οικονομικός δείκτης που ακολούθησε μια κανονικότητα ήταν αυτός του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών που έφτασε να κινείται κοντά στον ισοσκελισμό, με αποκορύφωμα το πλεόνασμα για πρώτη φορά στη μεταπολεμική ιστορία της χώρας.

3.1.3 Μελλοντικές εκτιμήσεις

Πίνακας 3.3 Μελλοντικές εκτιμήσεις

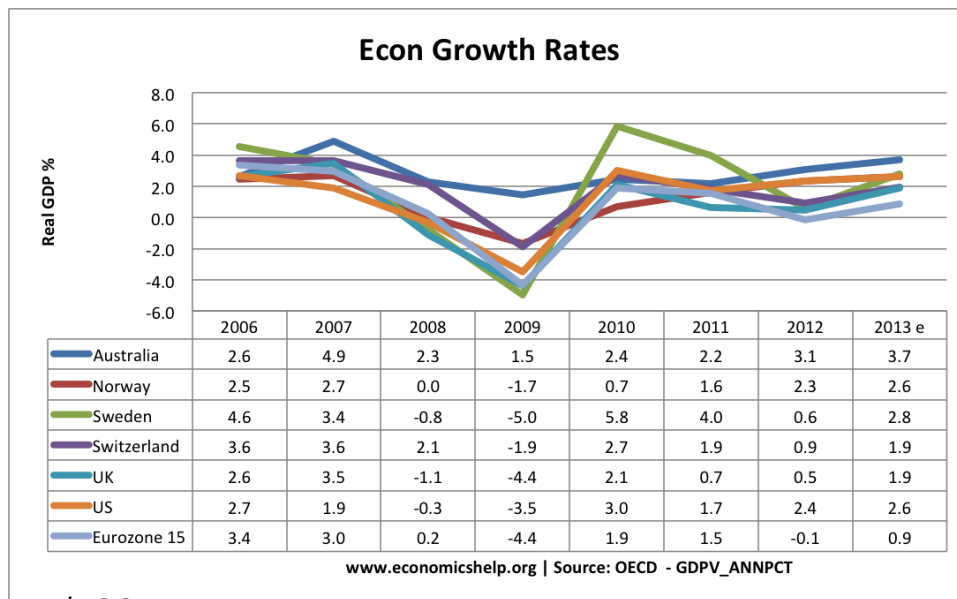
	2015	2016	2017	2018
<i>Ρυθμός Μεγέθυνσης του ΑΕΠ</i>	2,94	3,73	3,51	3,30
<i>Συνολικές Επενδύσεις</i>	15,86	13,20	16,67	17,36
<i>Ακαθάριστες Εθνικές Αποταμιεύσεις</i>	15,86	17,53	18,42	19,41
<i>Πληθωρισμός</i>	0,27	1,10	1,15	1,30
<i>Ανεργία (%)</i>	24,03	21,02	18,56	16,25
<i>Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης</i>	-2,19	-0,60	-0,66	-0,62
<i>Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (ακαθάριστο)</i>	170,80	163,49	153,89	144,34
<i>Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών</i>	0,64	0,86	1,06	1,43

Πηγή: www.indeepanalysis.gr, ΤτΕ, ΔΝΤ

Οι προβλέψεις του πίνακα 3.3 είναι αποκλειστικά στοιχεία εκτιμήσεων του ΔΝΤ για την πορεία της ελληνικής οικονομίας μέχρι το τέλος του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής (2015 – 2018). Ήδη η πρόβλεψη για σχεδόν 3% ανάπτυξη διαψεύδεται καθώς το 2015 υπήρξαν ανακατατάξεις στο πολιτικό σκηνικό της Ελλάδας αλλά και της Ευρωπαϊκής στήριξης προς τη χώρα μας. Οι αποταμιεύσεις προβλέπεται να αυξάνονται κάθε χρόνο, όμως αυτή τη στιγμή η ελληνική είναι μια οικονομία με αυστηρό έλεγχο κεφαλαίου, πράγμα που σημαίνει διαρκή έλλειψη εμπιστοσύνης προς το τραπεζικό σύστημα. Ο πληθωρισμός προβλέπεται ότι θα περνάει σε ανοδική τροχιά αργά αλλά σταθερά, και η ανεργία θα αρχίσει να μειώνεται. Το ΜΠΔΣ έχει ως στόχο τον ισοσκελισμό του προϋπολογισμού της γενικής κυβέρνησης και την παραγωγή εμπορικών πλεονασμάτων. Ο μεγάλος στόχος βέβαια και αρχικός σκοπός δημιουργίας των προγραμμάτων, είναι η μείωση του χρέους. Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας φαίνεται ότι ακόμα και ύστερα από σχεδόν δέκα χρόνια σκληρής λιτότητας δεν είναι δυνατόν να πέσει σε επίπεδα διαχειρίσιμα και σε βαθμό που να μην αποτελεί άμεσο η έμμεσο πρόβλημα. Κανένας παρόλα αυτά δεν μπορεί να προσδιορίσει το ακριβές μέγεθος ασφαλούς χρέους αφού η Συνθήκη του Μάαστριχτ ορίζει το επιθυμητό όριο δημοσίου χρέους στο 60% του ΑΕΠ. Πάντως, γενικά οι οικονομολόγοι συγκλίνουν στην άποψη ότι χρέος κοντά στο 100% του ΑΕΠ μιας χώρας παύει να αποτελεί εμπόδιο ανάπτυξης.

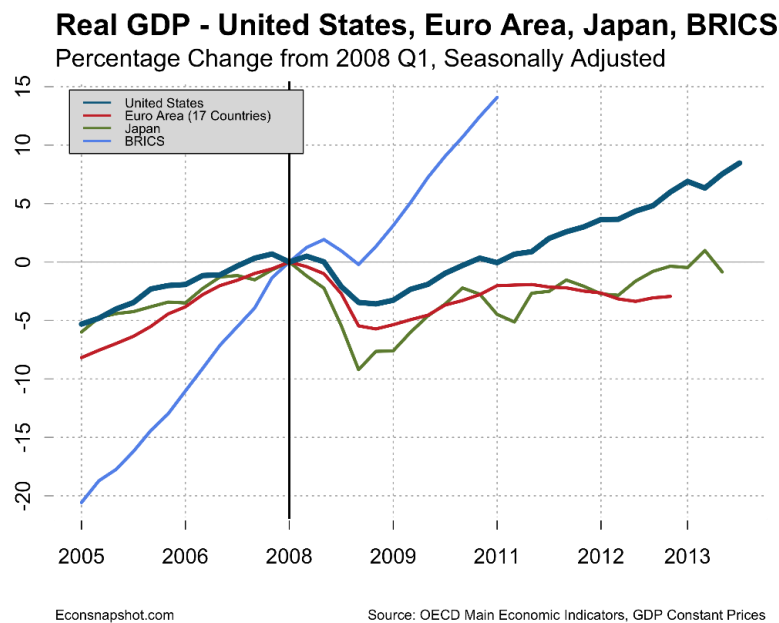
3.2 Τα μακροοικονομικά μεγέθη των μεγάλων οικονομιών

Πίνακας 3.4 Ρυθμοί ανάπτυξης μεγάλων οικονομιών

Πηγή: ΟΟΣΑ

Πίνακας 3.5 ΑΕΠ Μεγάλων Χωρών

Πηγή: ΟΟΣΑ

Στους παραπάνω πίνακες 3.4 και 3.5 μπορούμε ευδιάκριτα να δούμε ότι αν και μιλάμε για την πιο ισχυρή οικονομική κρίση μετά από σχεδόν έναν αιώνα, οι επιπτώσεις της έγιναν ακραία εμφανείς σε συγκεκριμένες χώρες. Όλες οι χώρες μπήκαν σε τροχιά ύφεσης το 2008, αφού το εξωτερικό σοκ ήταν ισχυρό. Δεν επηρεάστηκαν όλες το ίδιο όμως καθώς κάποιες χώρες βρέθηκαν λιγότερο απροετοίμαστες, κάποιες δεν είχαν τόσο μεγάλη έκθεση σε τοξικά

χρηματοοικονομικά προϊόντα και κάποιες βοήθηθηκαν από την ίδια τη δομή της οικονομίας τους.

Σε γενικές γραμμές οι μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου είδαν τον οικονομικό κύκλο τους να παίρνει ανοδική τροχιά πολύ σύντομα, με τη φάση της καθόδου να κρατάει μόνο για δύο οικονομικά έτη. Το 2012 ήταν η χρονιά εκείνη που εμφανίστηκε για κάποιες οικονομίες το φαινόμενο W, η προσωρινή και ασθενική ανάκαμψη που ακολουθείται από νέα ύφεση. Ακόμα και έτσι η παγκόσμια οικονομία επέστρεψε σύντομα σε σταθερά θετικούς ρυθμούς ανάκαμψης.

Αξιοπρόσεχτα παραδείγματα χωρών είναι η Σουηδία, η Αυστραλία και η Αμερική, καθώς οι μεν δύο πρώτες εμφάνισαν πολύ υψηλούς δείκτες οικονομικής μεγέθυνσης σε σταθερό ρυθμό, ενώ η Αμερική που ήταν ο πυρήνας της κρίσης κατάφερε να ξεφύγει άμεσα και σχετικά επιτυχημένα από την κρίση, αποκτώντας ξανά μια δυναμική ανάπτυξης μεγαλύτερη από τους ανταγωνιστές της. Οι χώρες των BRICS τέλος, βασίστηκαν στην δυναμική του πρόσφατου παρελθόντος όπου οι ρυθμοί αύξησης του πλούτου τους έτρεχαν με λιγγιάδη ρυθμό.

Παράρτημα 3^{ου} Κεφαλαίου

Διαγράμματα

Διάγραμμα 3.1

Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

Διάγραμμα 3.2

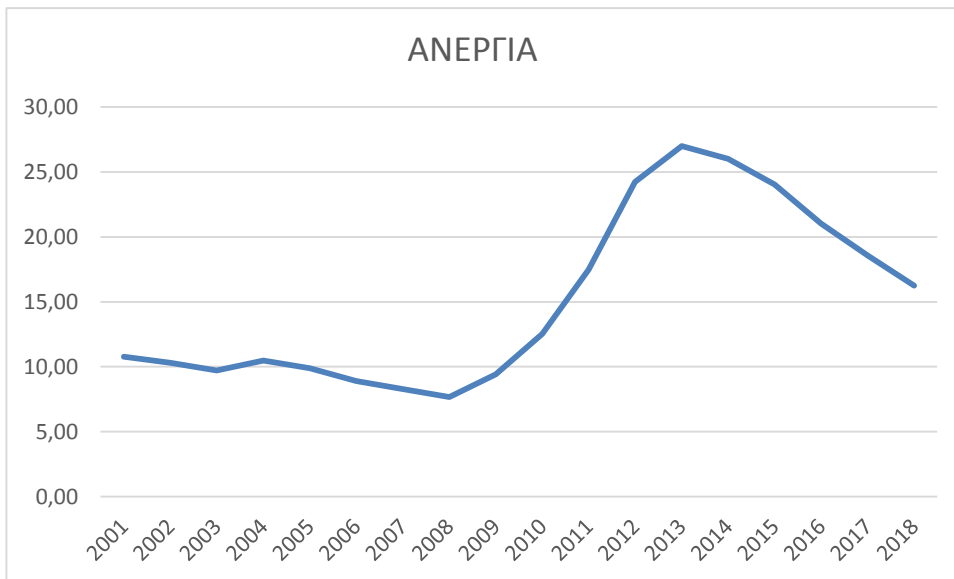
Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

Διάγραμμα 3.3

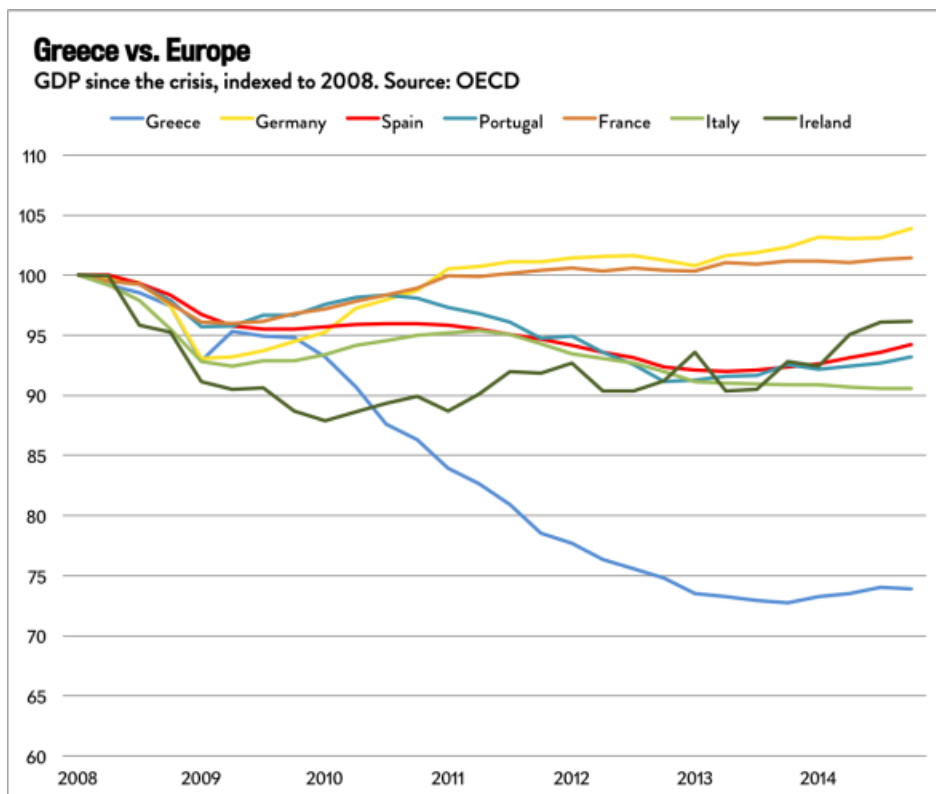
Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

Διάγραμμα 3.4

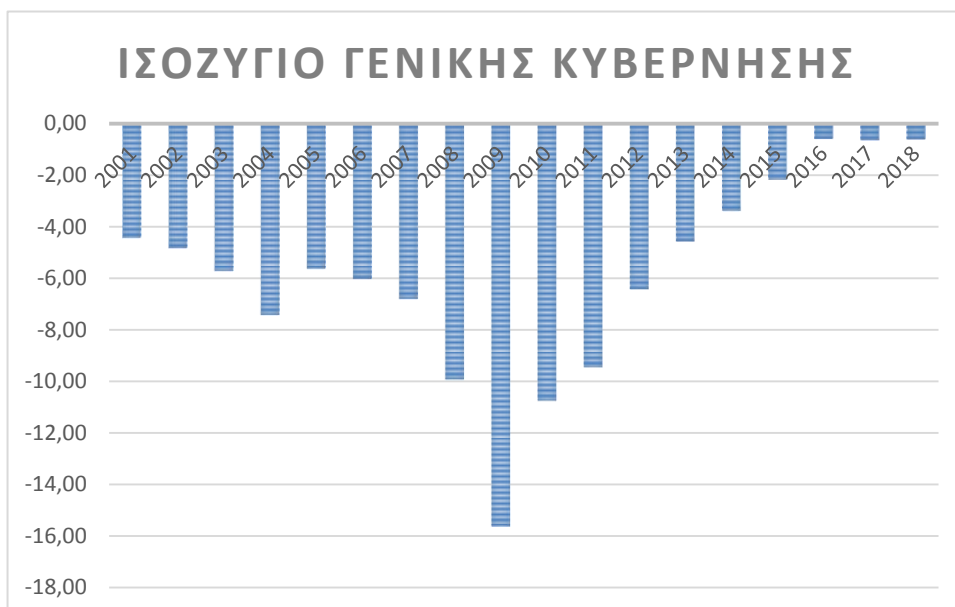
Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

Διάγραμμα 3.5

Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

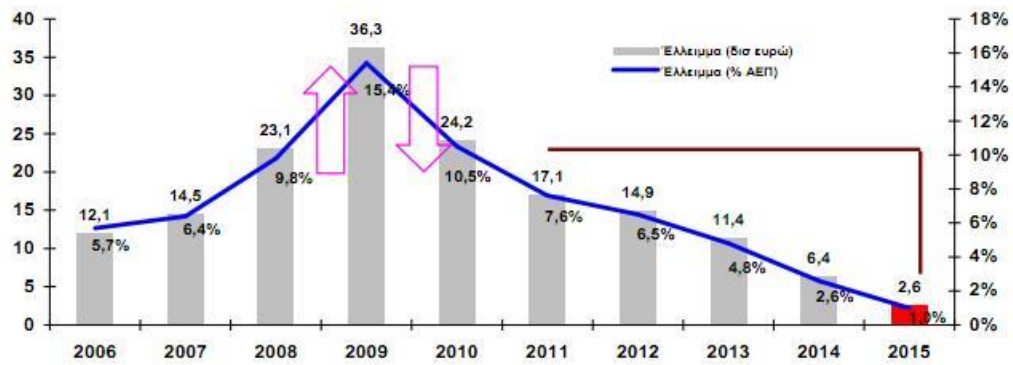
Διάγραμμα 3.6

Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

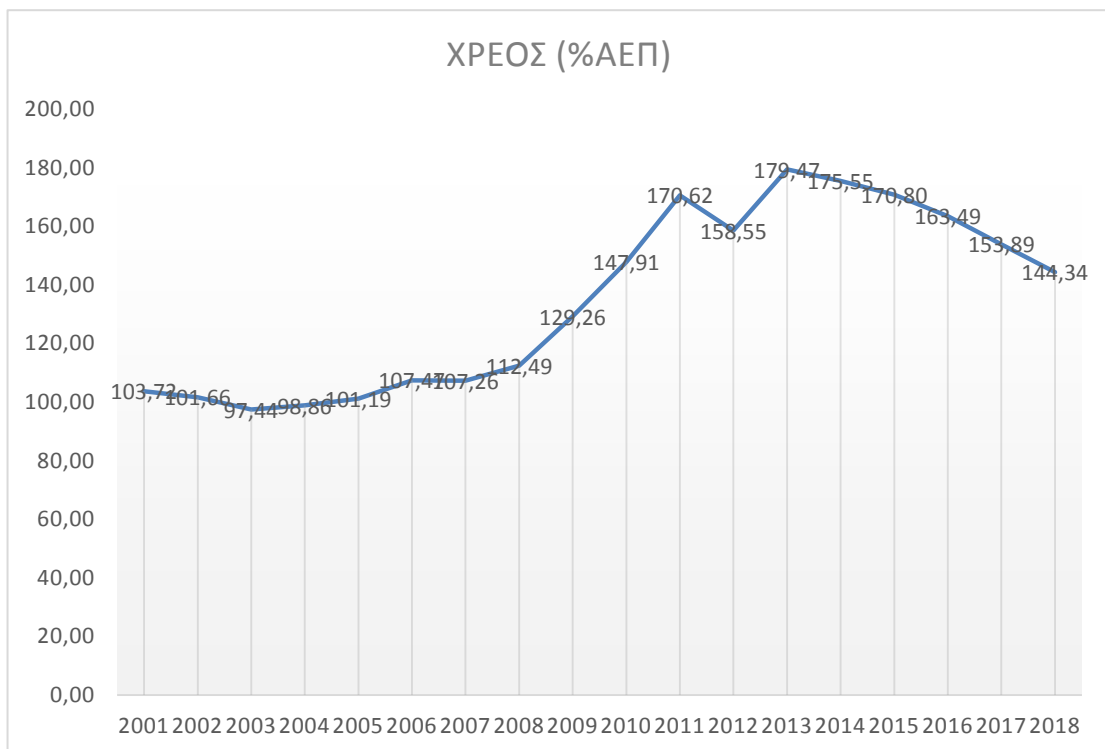
Διάγραμμα 3.7

Έλλειμμα γενικής κυβέρνησης 2006-2015

Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

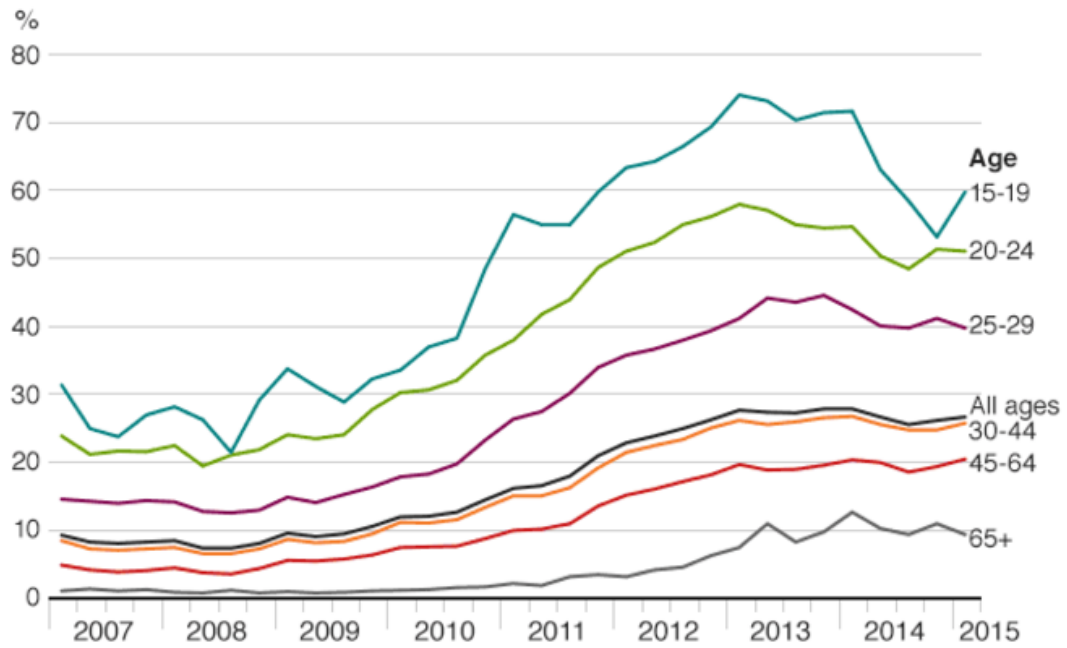
Διάγραμμα 3.8

Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

Διάγραμμα 3.9

Rising youth unemployment

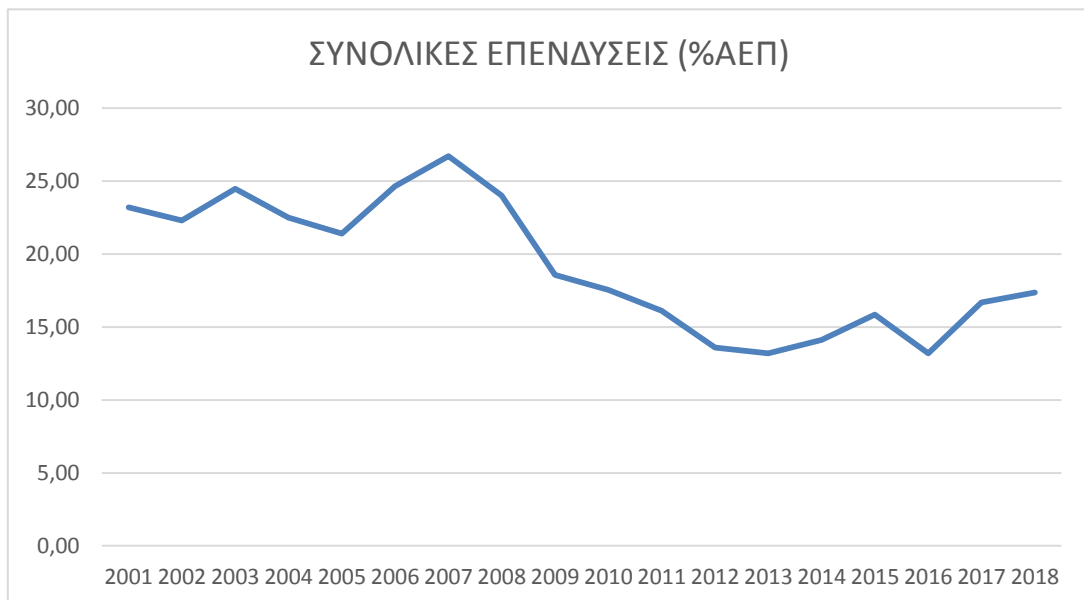

Source: Hellenic Statistical Authority

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, BBC

Διάγραμμα 3.10

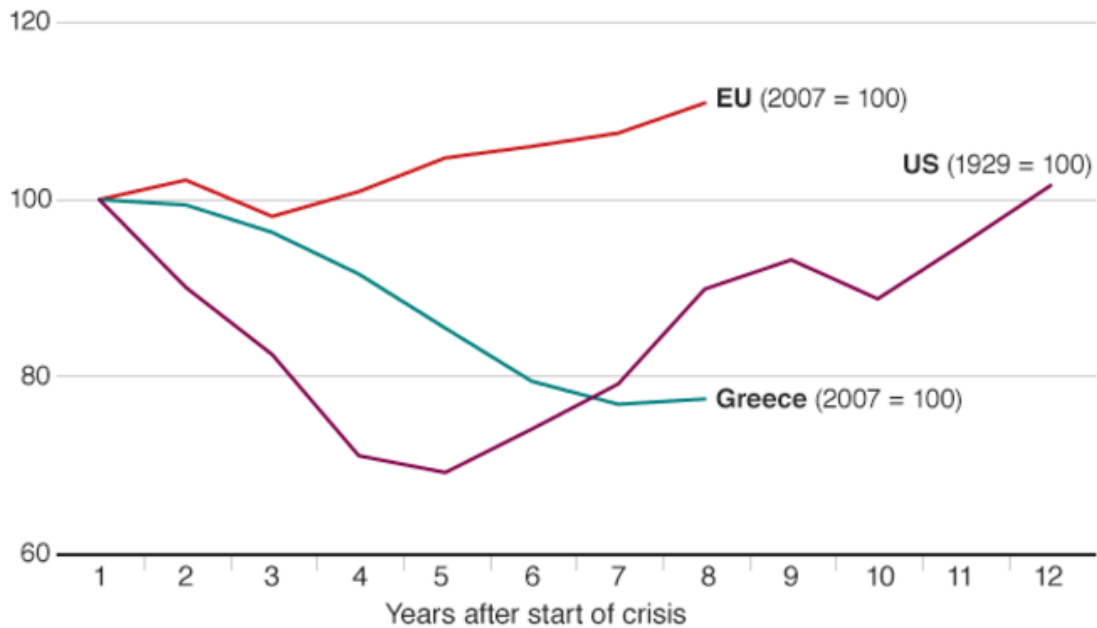

Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

Διάγραμμα 3.11

Greek recession v EU recession v US Great Depression

GDP per capita, constant prices

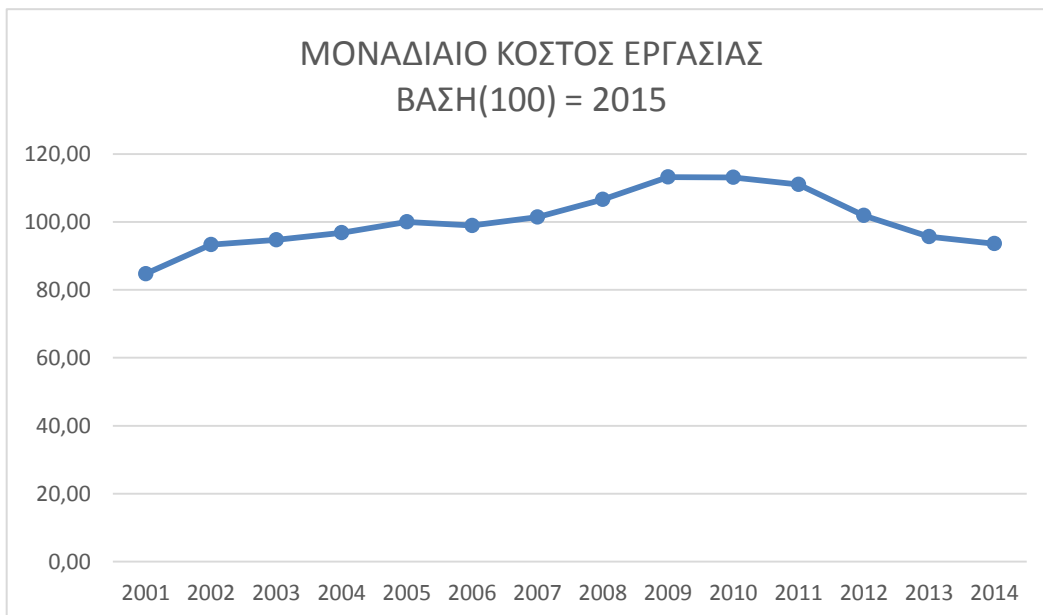
Note: Data for Greece & EU pegged to 2007=100, data for US pegged to 1929=100

Source: IMF, the Maddison Project

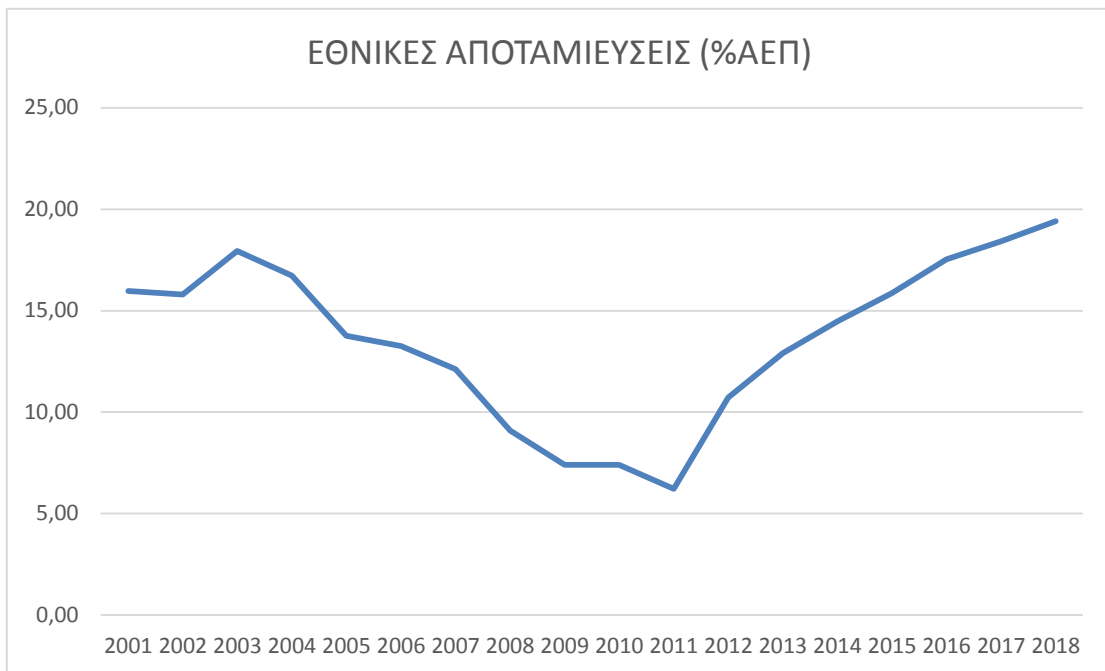
Πηγή: ΔΝΤ, ΒΒC

Διάγραμμα 3.12

Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

Διάγραμμα 3.13

Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

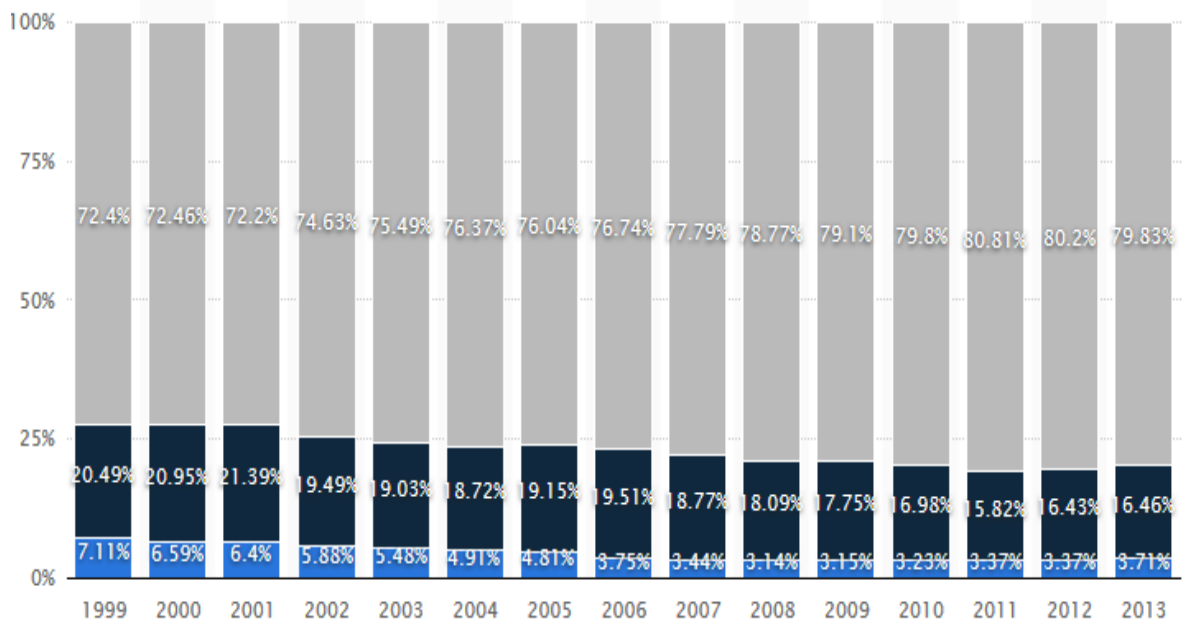
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΟΙ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

4.1 Παραγωγικό μοντέλο

Η Ελλάδα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, πέρασε διάφορες φάσεις ανάπτυξης. Το μόνο σίγουρο είναι πως ανήκει σε εκείνες τις χώρες που η Βιομηχανική Επανάσταση δεν είχε εφαρμογή, για διάφορους λόγους. Όντας μια φτωχή χώρα των Βαλκανίων, η απουσία βαριάς βιομηχανίας έκανε μονόδρομο την επιλογή να πέσει όλο το βάρος στον πρωτογενή τομέα. Το αγροτικό προϊόν ήταν αυτό πάνω στο οποίο βασίστηκε η Ελλάδα για να αναπτυχθεί με αργούς αλλά σταθερούς ρυθμούς.

Εντασσόμενη στην αρχή της δεκαετίας του '80 στην ευρωπαϊκή οικογένεια και κατά συνέπεια στην ευρωπαϊκή κοινή αγορά, έπρεπε με κάποιον τρόπο να συμβαδίσει με τα υπόλοιπα μέλη. Ο πρωτογενής τομέας άρχισε σταδιακά να αποδυναμώνεται, παρά τις ευρωπαϊκές επιδοτήσεις στα ελληνικά προϊόντα. Το πέρασμα έγινε όμως αρκετά απότομο αφού το εμπόριο και η βιομηχανία προσπεράστηκαν επιδεικτικά, και όλο το βάρος της παραγωγής πλούτου από το νεοευρωπαϊκό ελληνικό κράτος, έπεσε στον τριτογενή τομέα.

Διάγραμμα 4.1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Οι υπηρεσίες και ο τουρισμός ήταν οι δύο κλάδοι που οι ελληνικές αρχές, οι επιχειρηματίες αλλά και η πανεπιστημιακή γνώση, επέλεξαν ώστε να βασιστεί η ανάπτυξη της χώρας στο νέο αιώνα πια, σε ένα δύσκολο και ανταγωνιστικό διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Η επιλογή ακόμα και εκ των υστέρων δεν μπορούμε να κρίνουμε αν ήταν σωστή ή λανθασμένη. Η Ελλάδα είχε ένα μεγάλο συγκριτικό

πλεονέκτημα στην ανάπτυξη τουριστικού προϊόντος λόγω του φυσικού της κάλους και της γεωγραφικής θέσης. Επίσης με τον καιρό δημιούργησε η ίδια συγκριτικό πλεονέκτημα όσον αφορά το επίπεδο του υπαλληλικού προσωπικού, αφού η πανεπιστημιακή εκπαίδευση από τα μέσα του '90 αποτελούσε σχεδόν αυτονόητη επιλογή για ένα μαθητή. Το αποτέλεσμα αυτής της επιλογής ήταν η σταδιακή στελέχωση θέσεων από άτομα με νέες ιδέες, νέες γνώσεις και διαφορετικές παραστάσεις. Έτσι όπως βλέπουμε στο διάγραμμα 4.1 ο τριτογενής τομέας παραγωγής έχει σταθερά αποκλίνουσα πορεία από τους άλλους δύο τομείς της οικονομίας, οι οποίοι για τους λόγους που θα παραθέσουμε παρακάτω, δεν ευδοκίμησαν.

Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, η ατμομηχανή του καπιταλιστικού συστήματος ιστορικά και επιστημονικά είναι η βιομηχανία και οι βιοτεχνίες και λιγότερο η γεωργία και ο ευρύτερος τομέας των υπηρεσιών (Παλυβός, 2008). Εμπειρικά και μόνο αν ελέγξουμε την πορεία συγκεκριμένων χωρών στο διεθνές οικονομικό στερέωμα στην πορεία του χρόνου, θα δούμε ότι έφτασαν στο ανώτατο σημείο της ανάπτυξης λόγω της αναπτυγμένης βιομηχανικής παραγωγής της. Το παραγόμενο προϊόν και η προστιθέμενη αξία του είναι μια σταθερά του συστήματος που συνεπάγεται σταθερούς ρυθμούς ανάπτυξης αλλά και ασφαλή μετασχηματισμό της οικονομίας όπου και όταν χρειάζεται.

Η ελληνική βιομηχανία ποτέ δεν έφτασε σε ικανοποιητικό επίπεδο ούτως ώστε να βασιστεί η ελληνική οικονομία σε μεγάλο βαθμό στην αξία του βιομηχανικού προϊόντος. Αντιθέτως η αστικοποίηση μετέφερε μεγάλα τμήματα του αγροτικού πληθυσμού της χώρας χρησιμοποιώντας τους ως εργάτες στον κατασκευαστικό τομέα, στη ναυτιλία και κατά καιρούς σε μικρές βιοτεχνίες και σπανιότερα σε βιομηχανική παραγωγή. Η μετατροπή του αγρότη σε βιομηχανικό εργάτη δεν κράτησε πολύ καιρό λόγω της έλλειψης δομών και η οικονομία πέρασε σε μια νέα φάση, ρίχνοντας όλο το βάρος της στην παραγωγή και το εμπόριο υπηρεσιών.

Αναγνωρίζουμε ότι ο τριτογενής τομέας μπορεί να είναι αρκετά παραγωγικός και ελπιδοφόρος όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, αυτό προϋποθέτει όμως μια πολύ γερή βάση παραγωγής που να στηρίζεται σε προϊόντα μαζικής παραγωγής τα οποία θα καλύπτουν εσωτερικές ανάγκες αλλά και μέσω των εξαγωγών θα τονώσουν τα νομισματικά αποθεματικά ξένου συναλλάγματος. Αμερική και Ιαπωνία είναι τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα χωρών που από το 1980 και ύστερα είδαν περίπου μια μεταβολή κατά σχεδόν 50% του εργατικού δυναμικού τους να μεταπηδά στον τομέα των υπηρεσιών (Υπ.Οικ. Ιαπωνίας, 2012).

Η Ελλάδα παράγει πλούτο σχεδόν αποκλειστικά με βάση τις υπηρεσίες αξιοποιώντας το πολύ εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό της, Παρόλα αυτά υπάρχει ένα μεγάλο πρόβλημα σε αυτήν την επιλογή. Ο μονόπλευρος τρόπος παραγωγής και συναλλαγής υπηρεσιών έχει σοβαρά ελαττώματα, αφού σε περιόδους ύφεσης τα καταναλωτικά

και κεφαλαιουχικά αγαθά αποκτώνται δυσκολότερα και ακριβότερα αφού δεν παράγονται από την ίδια τη χώρα.

Επίσης τίθεται σοβαρό ζήτημα σχετικά με την ποιότητα της παραγόμενης υπηρεσίας αλλά και με το κατά πόσο παραμένει ακέραιο το όποιο συγκριτικό πλεονέκτημα υπάρχει ή στοχεύει ένας κλάδος να δημιουργήσει. Η Ελλάδα έχει ατυχήσει να στηρίζεται στους κλάδους της εστίασης και του εμπορίου υπηρεσιών, δύο σχετικά ανταναπτυξιακοί κλάδοι, εξαιρουμένου του Τουρισμού. Η επιμονή σε κλάδους που ασχολούνται με την κατανάλωση προϊόντων σχετικά μικρής προστιθέμενης αξίας έφερε και φέρνει την Ελλάδα σε στασιμότητα. Οι χώρες που βάσισαν την επέκταση του πλούτου τους στις υπηρεσίες έδωσαν πρωταρχικό ρόλο στην έρευνα και την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών. Η Ελλάδα αν και τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργήσει ένα εκτεταμένο δίκτυο πανεπιστημίων, έχει καταφέρει να έχει στο δυναμικό της, αναλογικά με τον πληθυσμό της, το πιο μορφωμένο εργατικό και υπαλληλικό δυναμικό το οποίο χρησιμοποιείται με λάθος και αντιπαραγωγικό τρόπο. Άρα δημιουργήθηκε διπλό κενό στο παραγωγικό κομμάτι, πρώτον η έλλειψη βαριάς βιομηχανίας και δεύτερον η λάθος χρήση του εξειδικευμένου προσωπικού. Παράπλευρη απώλεια είναι η μετανάστευση αυτών των επιστημόνων προς τρίτες χώρες (brain drain) με αποτέλεσμα την αύξηση του ΑΕΠ αυτών των χωρών σε βάρος της Ελλάδας που έχει αναλάβει το μακροχρόνιο κόστος εκπαίδευσης μέσω δημόσιων πόρων και δεν μπορεί να δει το ανάλογο αποτέλεσμα.

4.2 Τραπεζικό σύστημα

Το τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας είναι ένα σχετικά μικρό σε μέγεθος σύστημα, αν και στα μέσα της δεκαετίας του 2000 η σημαντικότητά του ήταν αρκετά μεγάλη, αφού τα ελληνικά κεφάλαια μέσω των παραρτημάτων των ελληνικών τραπεζών στις βαλκανικές χώρες ασκούσαν επιρροή σε μεγάλες ξένες επενδύσεις. Μέχρι το 2007 το χρηματιστήριο της Αθήνας αποτύπωνε έντονα τη δυναμική του τραπεζικού κλάδου ο οποίος σε μεγάλο βαθμό στηριζόταν στις επενδύσεις και στις συναλλαγές που γίνονταν στις χώρες των Βαλκανίων αλλά και στην Τουρκία.

Ο τραπεζικός τομέας αποδείχτηκε ως ένα από τα αδύναμα σημεία του συστήματος καθώς οι ήδη υπάρχουσες διαρθρωτικές δυσλειτουργίες εντάθηκαν έπειτα από το εξωτερικό σοκ της Κρίσης που ήρθε ετεροχρονισμένα από την Αμερική. Το ότι η κρίση σε πρώτη φάση είχε τη μορφή τραπεζικού σοκ, έφερε στην επιφάνεια τα κακώς κείμενα που συνέβαιναν στο χώρο των τραπεζών.

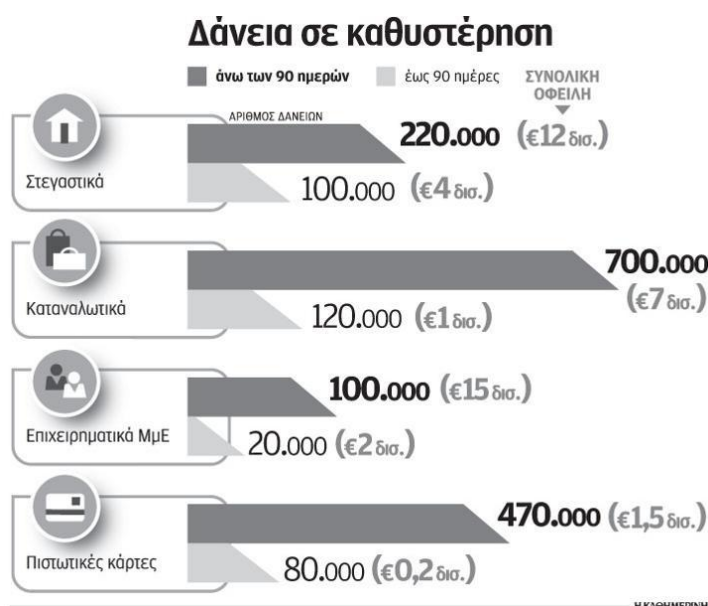
Ανέκαθεν οι τράπεζες, με ισχυρή παρέμβαση από το κράτος αφού στην πλειοψηφία τους ήταν κρατικές οι ημι-κρατικές, κατεύθυναν το χρήμα όχι πάντα με κριτήριο την ορθή πρακτική και το εταιρικό κέρδος με τον ελάχιστο ηθικό κίνδυνο. Μετά το ξέσπασμα της κρίσης αποκαλύφθηκαν σε Ελλάδα και Κύπρο μεγάλα σκάνδαλα υπεξαίρεσης χρημάτων, άνθρωποι μεγάλης επιρροής στον τόπο όπως καναλάρχες και

μεγαλοεργολάβοι συνέχισαν ακόμα και μες την κρίση να δανείζονται μεγάλα ποσά χωρίς τις απαραίτητες εγγυήσεις, τα πολιτικά κόμματα εμφανίστηκαν να χρωστάνε μεγάλα ποσά που είχαν δανειστεί με αναξιόπιστα κριτήρια και η μεγάλη εικόνα έδειξε ότι όσο ισχυρό και αν έμοιαζε το τραπεζικό σύστημα της χώρας, τόσο πιο κοντά στην χρεωκοπία έσπρωχνε την Ελλάδα.

Η μεγάλη κομπίνα με τα θαλασσοδάνεια σε αγνώστου ποιότητας επιχειρηματίες κατέδειξε με τον καλύτερο τρόπο ότι οι τραπεζικές καταθέσεις ήταν πολύ πιο εύκολο να διατεθούν προς σκιώδεις συναλλαγές παρά σε παραγωγικές επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα που τόσο πολύ είχε ανάγκη η χώρα για να συμβαδίσει με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης. Τα κεφάλαια αυτά έλειψαν από την αγορά και την κρίσιμη στιγμή το τραπεζικό σύστημα βρέθηκε να έχει εγγράψει στο παθητικό του δάνεια τα οποία ήταν προδιαγεγραμμένο πως δεν θα έπαιρνε πίσω.

Αν παραβλέψουμε για λίγο το σκιώδες κομμάτι των τραπεζικών συναλλαγών και επικεντρωθούμε στην καθαρά εταιρική λειτουργία θα δούμε και εκεί την από καιρό λάθος κατεύθυνση που είχε ακολουθήσει το τραπεζικό κεφάλαιο μέσω των ιδιωτικών καταθέσεων. Την περίοδο πριν το 2000 οι τραπεζικές καταθέσεις γίνονταν άμεσα αναλήψιμες για να επενδυθούν στο ξέφρενο πάρτι του χρηματιστηρίου. Μετά τη φούσκα του χρηματιστηρίου ξεκίνησαν τα καταναλωτικά δάνεια και οι πιστωτικές κάρτες να κατακλύζουν την αγορά. Το αποκορύφωμα των μη ορθών πρακτικών ήταν τα στεγαστικά δάνεια που δίνονταν χωρίς καμία εγγύηση ή τουλάχιστον με ελάχιστη.

Πίνακας 4.2

Πηγή: Καθημερινή

Αυτό το φαινόμενο δεν ήταν κάτι το περίεργο, η Ελλάδα από το 2002 απολάμβανε τα καλά του κοινού νομίσματος, συναλλαγματική σταθερότητα και πολύ φτηνός δανεισμός, αφού τα επιτόκια της αγοράς σε σχέση με αυτά που ίσχυαν στην Ελλάδα όσο υπήρχε η Δραχμή, ήταν πολύ μικρότερα, κάνοντας το κόστος του χρήματος

ελάχιστο. Τα καταναλωτικά δάνεια και οι πιστωτικές κάρτες δίνονταν σχεδόν με το ζόρι, ακόμα και με προωθητικές ενέργειες σε εμπορικούς δρόμους. Το φτηνό χρήμα έπρεπε κάπου και κάπως να διοχετευτεί στην αγορά, χωρίς να λαμβάνεται υπ' όψιν η οποιαδήποτε μελλοντική συνέπεια. Σχεδόν αναμενόμενο αποτέλεσμα του ξεφουσκώματος αυτής της παράλογης αλλά και εντυπωσιακής φούσκας, είναι κάθε μήνα πλέον να προστίθενται στα ληξιπρόθεσμα χρέη των ιδιωτών 1 δις €.

4.3 Διαφθορά και γραφειοκρατία

Ίσως το πιο σοβαρό δομικό πρόβλημα για την Ελλάδα ως κρατική υπόσταση από την σύσταση της ως ανεξάρτητου κράτους το 1830 ήταν η διαφθορά, η διαπλοκή, η πελατειακές σχέσεις κράτους – πολιτών και μετέπειτα η γραφειοκρατία. Σε ένα σύγχρονο κράτος είναι βαρύνουσας σημασίας να υπάρχει διαφάνεια, ισονομία και αξιοκρατία ούτως ώστε να αξιοποιούνται πλήρως και αποτελεσματικά οι ανθρώπινοι και υλικοί πόροι. Στη σύγχρονη Ελλάδα τα παραπάνω αποτελούν μια ανοιχτή πληγή και είναι ένας βασικός λόγος που υπήρξε μεγάλη και διαρκής στασιμότητα στη δημόσια διοίκηση και κατ' επέκταση στην ανάπτυξη του εθνικού πλούτου. Ενδεικτικοί είναι οι δείκτες που κατατάσσουν την Ελλάδα σε ντροπιαστικά χαμηλές θέσεις σε ότι έχει να κάνει με την ανταγωνιστικότητα. (βλ. πίνακα 4.3)

Το πλαίσιο ανταγωνισμού στην αγορά είναι πλήρως εξαρτημένο από τη δημόσια διοίκηση μιας χώρας, καθώς σε μια σχετικά ρυθμισμένη οικονομία το κράτος και οι δομές τους έχουν ευθύνη και καλούνται να λαμβάνουν αποφάσεις για οποιαδήποτε ιδιωτική πρωτοβουλία. Το πόσο γρήγορες ή δαιδαλώδεις θα είναι αυτές οι διαδικασίες εξαρτάται από το πόσο οργανωμένο και αυτόνομο είναι ο δημόσιος τομέας της κάθε χώρας.

Πίνακας 4.3

Οι επιδόσεις της Ελλάδας		
Δείκτης ολικής ανταγωνιστικότητας 2010-11		
Κατάταξη σε σύνολο 139 χωρών		
	Θέση	Επιδόσεις
		2009-2010
Δείκτης Ολικής Ανταγωνιστικότητας	83	71
Βασικές απαιτήσεις	67	56
Θεσμοί	84	70
Υποδομές	42	47
Μακροοικονομική Σταθερότητα	123	103
Υγεία και Βασική εκπαίδευση	40	41
Βελτίωση αποδοτικότητας	59	57
Ανώτερη εκπαίδευση και κατάρτιση	42	43
Αγορά αγαθών	94	75
Αγορά εργασίας	125	116
Χρηματαγορά	93	83
Τεχνολογική ετοιμότητα	46	53
Μέγεθος αγοράς	39	34
Παράγοντες καινοτομιών	73	66
Λειτουργία επιχειρήσεων	74	66
Καινοτομία	79	65

Πηγή: Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ

Η διαφθορά, η γραφειοκρατία και η αναξιοκρατία στοίχησαν αρκετά στη χώρα όλα αυτά τα χρόνια σε χρήμα, χρόνο και γνώσεις. Η γραφειοκρατία είναι υπεύθυνη για εκατομμύρια χαμένες εργατοώρες πολιτών που προσπαθούν μάταια να εξυπηρετηθούν από τις δημόσιες υπηρεσίες αλλά και για δισεκατομμύρια χαμένων ευρώ από επενδύσεις που είτε κωλυσιέργησαν είτε μετά από μαραθώνιους για μια υπογραφή αναβλήθηκαν ή ακυρώθηκαν.

Το πελατειακό κράτος οδήγησε σε μια μόνιμη κατάσταση αναξιοκρατίας κατά την οποία τις πιο σημαντικές θέσεις στη δημόσια διοίκηση, στις τράπεζες αλλά και στην εκπαίδευση κατελάμβαναν οι αρεστοί του εκάστοτε κυβερνόντος κόμματος, πολλές φορές μην έχοντας καν τις στοιχειώδεις γνώσεις που χρειάζονταν για να φέρουν σε πέρας σημαντικές δημόσιες υποθέσεις. Η κατάληψη του δημοσίου από στρατιές «ημετέρων» είχε ως άμεσο επακόλουθο τη γνωστή πλέον σε όλους «δημοσιοϋπαλληλική συμπεριφορά» που είναι ταυτισμένη με την τεμπελιά, την απροθυμία εξυπηρέτησης, την έλλειψη ζήλου και την ανύπαρκτη αίσθηση καθήκοντος απέναντι στο δημόσιο συμφέρον. Όπως είναι κατανοητό, το αρνητικό αυτό πλαίσιο επηρέασε μια μεγάλη μερίδα Ελλήνων επιστημόνων και επιχειρηματιών που κατέφυγαν σε χώρες όπου απλά τους παρείχαν ένα οργανωμένο κράτος με καθαρές δομές και αξιοκρατία. Αντίστοιχα η χώρα μας έχασε αυτό το πολλά υποσχόμενο ανθρώπινο δυναμικό που εδώ και καιρό παρέχει γνωσιακό πλούτο σε

ξένα πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα, αλλά και χρηματικό πλούτο μέσα από τις ξένες επιχειρήσεις.

Τέλος η διαφθορά έχει εδώ και πολλές δεκαετίες παρεισφρήσει στην ελληνική κοινωνία και σε συνδυασμό με τη μαύρη οικονομία δημιουργεί έναν εκρηκτικό συνδυασμό που έχει δυστυχώς γίνει κομμάτι του DNA του Έλληνα. Ο χρηματισμός δημοσίων λειτουργιών για παράβλεψη παρανομιών, το «φακελάκι» σε γιατρούς για να γίνει σωστά και γρηγορότερα η απαραίτητη φροντίδα του ασθενή, η φοροδιαφυγή ή φοροαποφυγή από το σύνολο των πολιτών με προεξέχοντες τους έχοντες και η διαπλοκή δημοσίων λειτουργιών με επιχειρηματίες, είναι μια μεγάλη μαύρη τρύπα στο σύστημα που δύσκολα θα κλείσει ή θα μικρύνει καθώς έχει χαραχθεί βαθιά στη συνείδηση του απλού κόσμου ότι έτσι γινόταν πάντα και έτσι θα συνεχίσουμε.

5.1 Σύνοψη ανασκόπησης οικονομικής κατάστασης προ Μνημονίου.

Η Ελλάδα λογιστικά στα μέσα της Άνοιξης βρέθηκε λογιστικά και ταμειακά ένα βήμα πριν τον γκρεμό της χρεωκοπίας. Τα ελλείμματα του προϋπολογισμού είχαν φανεί ήδη από το καλοκαίρι του 2010 ότι εκτοξεύονται σε μέγεθος μη ελεγχόμενο, κάτι που επιβεβαιώθηκε με την αλλαγή κυβέρνησης το φθινόπωρο του ίδιου έτους. Πριν την οριστικοποίηση των στατιστικών στοιχείων υπήρξε μια διαμάχη μεταξύ ελληνικής κυβέρνησης, Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αξιωματικής αντιπολίτευσης, ΕΛ.ΣΤΑΤ. και EUROSTAT για τα ακριβή και έγκυρα στατιστικά στοιχεία που είχαν δοθεί μέχρι εκείνο το έτος. Από εκείνη τη χρονιά και ύστερα την εποπτεία για την εξαγωγή επίσημων στοιχείων.

Τα ελλείμματα που με λογιστικούς τρόπους είχαν σμικρυνθεί αποδείχτηκαν περίπου πενταπλάσια από τα μέχρι εκείνη τη στιγμή καταγεγραμμένα. Το χρέος ήδη ήταν αρκετά υψηλό αλλά όχι σε βαθμό που να απειλεί άμεσα το ρυθμό της οικονομίας. Τα ταμειακά διαθέσιμα δεν επαρκούσαν για να πληρωθούν οι υποχρεώσεις του Δημοσίου, έτσι η ελληνική κυβέρνηση επέλεξε να δεχτεί τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του ΔΝΤ και της ΕΚΤ κοινώς αποκαλούμενων και ως Τρόικα. Η αποδοχή της «βοήθειας» έγινε υπό το καθεστώς ασφυκτικής πίεσης και αυτό φάνηκε και εκ των υστέρων όπου η συμφωνία δανειοδότησης ήταν θνησιγενής μιας και ήταν κακοφτιαγμένη και εκτός ελληνικής πραγματικότητας.

Από τον Απρίλη του 2010 και ύστερα δεν έπαψε να υπάρχει ως υπαρκτό ερώτημα στην κοινωνία το αν υπήρχε εναλλακτική λύση να ακολουθηθεί εκείνη την περίοδο. Η συζήτηση επανέρχεται κάθε φορά που η οικονομία και η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα φτάνουν σε αδιέξοδο. Οι εναλλακτικές λύσεις προέρχονται κυρίως από την κεντροαριστερή και αριστερή πολιτική πλευρά της κοινωνίας, αφού το συντηρητικό κομμάτι της, αν κάνει για κάτι κριτική, είναι η μη ορθή εφαρμογή των μέτρων λιτότητας και της απορρύθμισης της οικονομίας.

Στη μελέτη μας θα προσπαθήσουμε να μην εμπλέξουμε οποιαδήποτε άποψη από πολιτικής πλευράς αν και είναι αυτονόητο ότι πολιτική και οικονομία είναι δύο αλληλένδετα πράγματα. Η παράθεση και ανάλυση των παρακάτω εναλλακτικών λύσεων αφορούν αποκλειστικά λύσεις εκφρασμένες από οικονομολόγους, άρα τις εξετάζουμε από επιστημονική και μόνο πλευρά παραβλέποντας την όποια ιδεολογική και πολιτική τοποθέτηση του κάθε επιστήμονα όπου είναι θεμιτό και φυσιολογικό να ισχύει αυτή η σύνδεση.

Είναι πολύ σημαντικό να περιγράψουμε το πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο η Ελλάδα συνυπάρχει πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο μετά τον Β Παγκόσμιο

Πόλεμο δημιουργήθηκαν δύο ευδιάκριτες σχολές σκέψης όσον αφορά στην οικονομία, οι οποίες εκπροσωπούσαν από δύο διαφορετικά πολιτικά στρατόπεδα. Οι Συντηρητικοί – Φιλελεύθεροι συνδέονταν με τον οικονομικό φιλελευθερισμό που εκφράστηκε σε μια πιο σύγχρονη εκδοχή του από τον Μ. Φρίντμαν. Αντίθετα ο χώρος της Κεντροαριστεράς – Σοσιαδημοκρατίας ακολούθησε τα οικονομικά διδάγματα του Τ.Μ. Κέυνς. Εκτός από τις χώρες που είχαν ενταχθεί στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας και ακολουθούσαν το σοσιαλιστικό πρότυπο ανάπτυξης, οι υπόλοιπες χώρες εφάρμοσαν τις δύο αυτές οικονομικές κατευθύνσεις με διάφορες παραλλαγές και σε διαφορετικό βάθος εφαρμογής και προσήλωσης.

5.2 Η Κευνσιανή λύση

Στην Ελλάδα του 2008 το φιλελεύθερο οικονομικό μοντέλο που επικρατούσε σε όλη την Ευρώπη ήταν κανόνας. Απορρύθμιση της αγοράς, ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων, μεταφορά των κεφαλαίων από την παραγωγή στον τραπεζικό τομέα, υπερδανεισμός, και αύξηση της ανισότητας. Σκοπός του φιλελευθερισμού στο οικονομικό σκέλος είναι να ελαχιστοποιήσει την παρεμβολή του κράτους στα οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα. Θεωρητικά σε μια περίπτωση ύφεσης, οι οικονομολόγοι που ασπάζονταν τη θεωρία που εξέλιξε ο Φρίντμαν, πίστευαν ότι μέσω αυτόματων μηχανισμών της αγοράς η οικονομία θα ισορροπήσει σε ένα νέο σημείο και ο ενάρτετος κύκλος της ανάπτυξης θα ξεκινήσει ξανά. Αυτή ήταν η εντύπωση για την αντιμετώπιση της κρίσης που τελικά αποδείχτηκε ότι έπασχε τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά.

Στην Ελλάδα στις αρχές της κρίσης η συντηρητική κυβέρνηση πρότεινε μια ήπιας μορφής πολιτική λιτότητας ώστε να συγκρατηθούν τα ολοένα και αυξανόμενα ελλείμματα. Ο κόσμος προτίμησε τη ρητορική της σοσιαδημοκρατικής αξιωματικής αντιπολίτευσης, η οποία είχε ως βάση την ενεργοποίηση πάλι της συνολικής ζήτησης ούτως ώστε μέσω των αυτόματων πολλαπλασιαστών επανεκκινηθεί η οικονομία και να συγκρατηθεί όσο γίνεται περισσότερο η καθοδική πορεία της οικονομίας.

Η νέα σοσιαδημοκρατική κυβέρνηση τους πρώτους μήνες της διακυβέρνησης της μέσω παροχής κοινωνικών επιδομάτων και προσλήψεων σε δημόσιους φορείς προσπάθησε να ανατρέψει το αρνητικό πρόσημο στην οικονομία, κάτι που όχι μόνο δεν έγινε πραγματικότητα, αλλά οι επιπλέον αυτές δημόσιες δαπάνες εκτροχίασαν τον προϋπολογισμό του κράτους. Αποτέλεσμα, ήταν η υπογραφή του πρώτου Μνημονίου μεταξύ Ελλάδας και Τρόικας, μιας δανειακής σύμβασης δηλαδή με πολύ σκληρές προϋποθέσεις και δεσμεύσεις.

Η χώρα μετά από δύο χρόνια εφαρμογής των επώδυνων μέτρων που συνόδευαν το μεγαλύτερο δάνειο που είχε λάβει ποτέ χώρα, έφτασε πάλι ένα βήμα πριν τη χρεωκοπία και την επιστροφή αναπόφευκτα στο εθνικό νόμισμα, τη δραχμή. Οι φωνές των φιλοευρωπαϊκών δυνάμεων της κεντροαριστεράς δυνάμωναν όλο και

περισσότερο. Με μπροστάρηδες οικονομολόγους όπως οι Νομπελίστες Αμερικάνοι Στίγκλιτς και Κρούγκμαν, συνεπικουρούμενοι από Ευρωπαίους συναδέλφους τους αλλά και Έλληνες με χαρακτηριστικά παραδείγματα τους Βαρουφάκη, Βεργόπουλο και Μελά.

Τα μέτρα του Μνημονίου άφησαν πολύ μεγάλη ανεργία, φτωχοποίηση μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού, αύξηση του χάσματος ανισότητας μεταξύ πλούσιων και φτωχών και το παράδοξο της ιστορίας ήταν ότι όλα αυτά έγιναν για να χειροτερέψει η οικονομική κατάσταση της χώρας. Η λιτότητα αφαίρεσε από την αγορά αρκετά χρήματα που προορίζονταν για κατανάλωση και τα οποία θα ανακυκλώνονταν και θα παρήγαγαν φορολογήσιμα εισοδήματα.

Η Κευνσιανή προσέγγιση επικεντρωνόταν στο διαθέσιμο εισόδημα και εν συνεχεία στην κατανάλωση, ιδιωτική αλλά κυρίως δημόσια. Η Ελλάδα ήταν μια χώρα που στηριζόταν κατεξοχήν στην κατανάλωση, ειδικά από την είσοδό της στο Ευρώ και ύστερα όπου τα πολύ χαμηλά επιτόκια κατέκλυσαν την οικονομία με δανεικά κεφάλαια. Οι κευνσιανοί οικονομολόγοι επικέντρωσαν την κριτική τους στα μέτρα περιοριστικής πολιτικής που αφαιρούσαν σημαντικά κεφάλαια από την αγορά και κατευθύνονταν στη μαύρη τρύπα του χρέους. Για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου αρκετές προτάσεις τέθηκαν στο τραπέζι του κοινωνικού διαλόγου, λίγες από αυτές έγιναν δεκτές από τους δανειστές και λιγότερες θα είχαν πραγματικά θετικό αποτέλεσμα για την οικονομία.

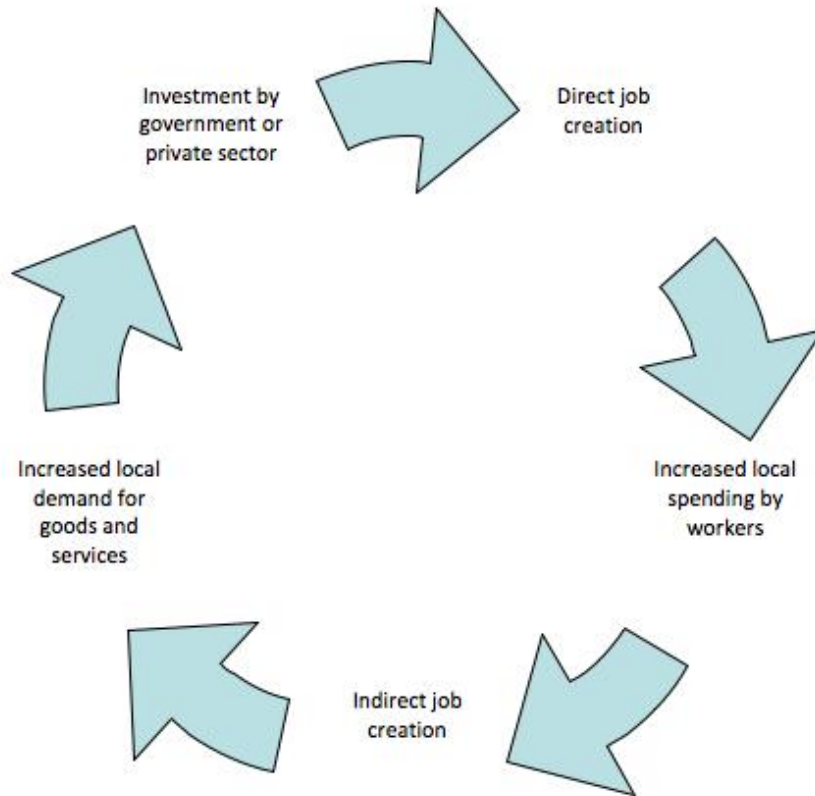
Τρεις βασικοί άξονες αποτελούσαν την πρόταση των κευνσιανών οικονομολόγων η οποία εν μέρει δοκιμάστηκε, αν και όχι όπως είχε κατατεθεί:

- Αναδιαμόρφωση των μέτρων λιτότητας σε μέτρα ανάπτυξης
- Αντιμετώπιση της αύξησης του χρέους
- Ευρωμόλογο

Από τα προαναφερθέντα το μοναδικό μέτρο που υλοποιήθηκε ήταν η μερική αναδιάρθρωση του χρέους στα τέλη του 2012. Η αναδιάρθρωση στηρίχθηκε σε «εθελοντικό» κούρεμα των ελληνικών ομολόγων που είχαν στην κατοχή τους ιδιώτες επενδυτές αλλά και όλοι οι υπόλοιποι που στο παρελθόν εμπλούτισαν το χαρτοφυλάκιό τους με ομόλογα έκδοσης του ελληνικού δημοσίου. Σε αυτούς τους «υπόλοιπους» συμπεριλήφθηκαν φορείς του δημοσίου και τράπεζες. Αυτό σήμαινε ότι οι απώλειες για τα αποθεματικά των ασφαλιστικών ταμείων, των πανεπιστημίων και των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης που έφταναν το 70% σε πολλές περιπτώσεις, έπρεπε να καλυφθούν από τον προϋπολογισμό του κράτους. Αυτή η μεταφορά κεφαλαίων απλά έκανε το κούρεμα του χρέους αναποτελεσματικό αφού η δομή του ελληνικού χρέους ήταν τέτοια που η συγκεκριμένη αντιμετώπιση επέφερε τα αντίθετα από τα επιθυμητά αποτελέσματα. Οι φωνές για εκ νέου αναδιάρθρωση του χρέους δεν έχουν σταματήσει ως τώρα.

Το άλλο βασικό σημείο αντιπαράθεσης της συντηρητικής σχολής οικονομικής σκέψης και των σοσιαλδημοκρατών ήταν και είναι η αλλαγή της μορφής των μέτρων αφού τα ήδη εφαρμοσμένα αλλά και τα εφαρμοζόμενα ήταν εκτός ελληνικής πραγματικότητας, γι' αυτό εφαρμόστηκαν στην πλειοψηφία τους είτε μερικώς είτε με λάθος τρόπο.

Η Κευνσιανή πλευρά στέκεται με έμφαση στο κομμάτι της «ενεργούς ζήτησης» όπως σε όλες τις περιόδους ύφεσης του 20^{ου} αιώνα. Για τους υποστηρικτές αυτής της άποψης ένα πάγωμα των βραχυπρόθεσμων δανειακών υποχρεώσεων και η μερική και σταδιακή απελευθέρωση των κρατικών δαπανών θα ήταν ο ιδανικός τρόπος αναθέρμανσης της οικονομίας. Η βασική ιδέα του πολλαπλασιαστή όπως τον ανέλυσε ο Κέυνς είναι ο εξής: Οι κρατικές δαπάνες αυξάνονται μέσω επιδομάτων και προσλήψεων σε δημόσιους φορείς, δημιουργούνται εισοδήματα τα οποία στο μεγαλύτερο μέρος τους κατευθύνονται στην κατανάλωση και το υπόλοιπο στην φορολογία. Η αυξανόμενη κατανάλωση φέρνει προσλήψεις στον ιδιωτικό τομέα, η ανεργία προφανώς μειώνεται και το κράτος δαπανά λιγότερους πόρους σε παροχή επιδομάτων κοινωνικής πρόνοιας και ασφάλισης. Οι δείκτες που απαρτίζουν την εξίσωση του ΑΕΠ κινούνται θετικά και έτσι ο οικονομικός κύκλος ξεφεύγει από την ύφεση και παίρνει την ανοδική πορεία του ξανά. Αυτή η περιγραφή είναι το αποτέλεσμα της μελέτης της προηγούμενης μεγάλης κρίσης του 1929 και από τότε χρησιμοποιείται ως νόμος σε κάθε ανάλυση που επιχειρείται από κευνσιανούς οικονομολόγους όσον αφορά τα οικονομικά της Ύφεσης.

Όσον αφορά αυτό το ζήτημα, λίγα πράγματα έγιναν αφού αν και ύστερα από τρία προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής, η βασική δομή τους δεν άλλαξε. Αντιαναπτυξιακά μέτρα λιτότητας και μείωσης του εισοδήματος παρέμειναν ως τα κύρια εργαλεία εσωτερικής υποτίμησης με στόχο την επιστροφή στην ανάπτυξη. Το τρίτο σημείο διαπραγμάτευσης των κευνσιανών και των συντηρητικών – φιλελεύθερων δυνάμεων είναι το Ευρωμόλογο. Το ευρωμόλογο για τους κευνσιανούς οικονομολόγους αποτελούσε από την πρώτη στιγμή του ξεσπάσματος της κρίσης το αντίδοτο στην κρίση χρέους που ταλαιπωρούσε την Ελλάδα από το χρονικό σημείο που η τραπεζική κρίση μετατράπηκε σε κρίση χρέους. Σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες που είχαν διαρθρωτικά προβλήματα με τις τράπεζες, τους κανόνες που ρυθμίζουν την αγορά αλλά και υπερβολικό ιδιωτικό χρέος, η Ελλάδα ως κύριο χαρακτηριστικό πρόβλημα είχε και συνεχίζει να έχει το δημόσιο χρέος της που είναι το δεύτερο μεγαλύτερο στον κόσμο αναλογικά με το ΑΕΠ της μετά από αυτό της Ιαπωνίας.

Η λογική του Ευρωμολόγου στηρίζεται στον κανονισμό της Συνθήκης του Μάαστριχτ που θέλει τα κράτη να έχουν χρέος μικρότερο από 60% του ΑΕΠ. Σε αυτό το κομμάτι της Συνθήκης στηρίζεται η άποψη πως θεωρητικά το 60% του χρέους κάθε κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί αναγνωρισμένο ευρωπαϊκό χρέος και το

υπόλοιπο καθαρά υπ' ευθύνη του κράτους. Το «ευρωπαϊκό» με πιο απλά λόγια σημαίνει ότι το χρέος μέχρι το όριο που θέτει η Συνθήκη, θα βρίσκεται υπό την εποπτεία ενός μηχανισμού/φορέα διαχείρισης χρέους όπως ο ESM/EFSF. Με αυτόν τον τρόπο θα προστατευτεί το χρέος από κερδοσκοπικές επιθέσεις και θα μειωθεί το κόστος εξυπηρέτησης του, αφού τα spread θα έχουν συγκλίνει σε ένα χαμηλό μέσο όρο, οι μόνοι ενδιαφερόμενοι για συναλλαγή θα είναι μακροπρόθεσμοι επενδυτές και όχι τζογαδόροι και τέλος θα υπάρχει ως εγγυητής ύστατης ανάγκης η ΕΚΤ για να παράσχει νομισματική προστασία όταν απαιτείται. Το υπόλοιπο μέρος του εθνικού χρέους θα αφήνεται εξ' ολοκλήρου στις προθέσεις της αγοράς και θα είναι ευαίσθητο σε μεταβολές. Αυτό όμως θα είναι και ένα κίνητρο για τα κράτη να προσπαθήσουν να συμπιέσουν τα εθνικά τους χρέη και να περιοριστούν σε ένα ασφαλές επίπεδο χρέους.

Οι αντιδράσεις από την ευρωπαϊκή ελίτ που σε πολύ μεγάλο βαθμό ανήκει στο φιλελεύθερο χώρο είναι αρκετές. Θέτονται δύο ζητήματα, το ένα είναι ο ηθικός κίνδυνος από μια τέτοια απόφαση και το άλλο το πρακτικό κομμάτι της υπόθεσης. Ηθικός κίνδυνος δημιουργείται επειδή βάζοντας όλα τα χρέη σε ένα κοινό ταμείο διαχείρισης να μην μειώνεται το κόστος των χρεών που ανήκουν σε υπερχρεωμένες χώρες αλλά την ίδια στιγμή αυξάνεται αυτό των χωρών που τα χρέη τους είναι σε πολύ καλύτερη μοίρα. Επίσης πρακτικά το λογικό αντεπιχείρημα είναι ότι από τη σύσταση της Ευρωζώνης και έπειτα κανένα κράτος δεν έχει δει το χρέος του όχι μόνο να κινείται κάτω από το όριο του 60% αλλά αρκετά βρίσκονται γύρω από το 100% και φυσικά κατά τη διάρκεια της κρίσης τα κράτη που ταλανίζονται ακόμα από τις συνέπειες της, έχουνε δημόσια χρέη που αγγίζουν μεγέθη ακόμα και άνω του 150% με ακραίο παράδειγμα τη χώρα μας.

Τέλος θα πρέπει να λάβουμε υπόψη τους πολιτικούς, ιδεολογικούς και κοινωνικούς συσχετισμούς που επικρατούν στην Ευρώπη για να δούμε ότι η πρόταση για σύσταση μηχανισμού ενιαίας διαχείρισης των ευρωπαϊκών χρεών είναι πολύ δύσκολο να εφαρμοστεί έστω και μερικώς αφού η νοοτροπία μεταξύ Ευρωπαϊκού Νότου και Βορρά είναι άκρως αντίθετη όσον αφορά τα ελλείματα και το χρέος. Οι χώρες του Βορρά έχοντας επιλέξει έναν πιο συντηρητικό δρόμο ανάπτυξης με έμφαση την αποταμίευση και κατ' επέκταση τις επενδύσεις βλέπουν με μεγάλη αρνητικότητα τις χώρες του Νότου να επικεντρώνονται στην κατανάλωση και ιδιαίτερα στην κατανάλωση με δανειακούς πόρους που προέρχονται από τις αποταμιεύσεις των πολιτών της Βόρειας Ευρώπης. Με αυτό το σκεπτικό, το να αναλαμβάνουν επιπρόσθετα κόστη για να ελαφρύνουν τις χώρες του Νότου από το κόστος εξυπηρέτησης χρεών που δημιουργήθηκαν για καταναλωτικούς σκοπούς και όχι για αναπτυξιακά σχέδια που θα είχαν πολλαπλά οφέλη.

5.3 Χρεωκοπία – Στάση πληρωμών

5.3.1 Το ταμειακό αδιέξοδο προπομπός των μέτρων

Από τη στιγμή που η Ελλάδα εισήλθε στο μηχανισμό στήριξης, το άκουσμα της είδησης ότι στην τριμερή κηδεμονία ένας από τους τρεις θεσμούς θα είναι το ΔΝΤ, επέφερε κύματα αντίδρασης από πολίτες, ακαδημαϊκούς και οργανώσεις της Αριστεράς. Αυτό συνέβη γιατί το ΔΝΤ είχε συμμετάσχει σε αρκετές άλλες περιπτώσεις οικονομικής διάσωσης χωρών στο παρελθόν με άκρως αμφισβητήσιμα αποτελέσματα. Κοινός παράγοντας των μέτρων που επέλεγε να χρησιμοποιήσει το ΔΝΤ ήταν τα αποτελέσματα για τους πολίτες αυτών των χωρών, φτώχεια, ανισότητα και απώλεια εργασιακών δικαιωμάτων.

Το πρόβλημα για την Ελλάδα ήταν συγκεκριμένο, έλλειψη ταμειακής ρευστότητας. Οι αγορές επέλεξαν την Ελλάδα ως τον πιο αδύναμο κρίκο για να επιτεθούν κερδοσκοπικά στην Ευρώπη και ως συνέπεια ήταν να αποσυρθούν μαζικά τα κεφάλαια συμπαρασύροντας τις καταθέσεις των ιδιωτών, η φυγή των οποίων προκάλεσε ανεπανόρθωτη βλάβη στο τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχοντας επιλέξει να δημιουργήσει ένα πρόγραμμα διάσωσης τιμωριτικού χαρακτήρα, παρείχε τόση ρευστότητα όση χρειαζόταν το ελληνικό κράτος ώστε να αποπληρώνει τα χρέη του στους δανειστές του. Τα ελλείματα όμως που πλέον είχαν γίνει ανεξέλεγκτα αφέθηκαν στην ευχέρεια της ελληνικής κυβέρνησης να τα διαχειριστεί. Από την οικονομική θεωρία γνωρίζουμε ότι όταν ο προϋπολογισμός μιας χώρας είναι ελλειμματικός δύο τρόποι υπάρχουν για να ισοσκελιστεί, πρώτον η παροχή ρευστότητας από την Κεντρική Τράπεζα μέσω της αύξησης της προσφοράς χρήματος και δεύτερον τα μέτρα είσπραξης φόρων αλλά και μείωσης δημόσιων δαπανών.

Από τις δύο προαναφερθείσες λύσεις η πρώτη ήταν ανέφικτη καθώς η Ελλάδα ως μέλος της Ευρωζώνης έχει παραχωρήσει την ευθύνη για άσκηση νομισματικής πολιτικής στην ΕΚΤ. Εκεί δημιουργείται πρόβλημα αφού μια κεντρική τράπεζα είναι υπεύθυνη για τη νομισματική πολιτική πολλών χωρών με διαφορετικά χαρακτηριστικά αλλά και προβλήματα. Έτσι, όπως είναι φυσιολογικό η Ελλάδα δεν μπορούσε να απευθυνθεί στην ΕΚΤ για παροχή επιπλέον βοήθειας. Γι' αυτό και επιλέχθηκε ο επίπονος δρόμος της λήψης μέτρων περιορισμού των ελλειμμάτων και κατ' επέκταση του χρέους.

5.3.2 Η επιλογή της στάσης πληρωμών

Στο σχέδιο της συντηρητικής Ευρώπης για εσωτερική υποτίμηση των αξιών στην Ελλάδα οι προοδευτικοί και μαρξιστές οικονομολόγοι απάντησαν με στάση πληρωμών. Στην αρχή οι φωνές ήταν σχετικά αδύναμες και διάσπαρτες, όμως η εφαρμογή των μέτρων λιτότητας τα επόμενα έτη κατάφερε να συσπειρώσει αρκετό

κόσμο γύρω από τις δυνάμεις εκείνες που ευαγγελίζονταν πως η στάση πληρωμών, η διαγραφή του μεγαλύτερου μέρους του χρέους και η επιστροφή στο εθνικό νόμισμα είναι η μόνη εφικτή λύση για τη χώρα και τους πολίτες της ώστε να βγουν όσο το δυνατό πιο ανώδυνα από την υφεσιακή πορεία που έχει επιφέρει η παγκόσμια κρίση. Η λύση αυτή ποτέ δεν έπαψε να αποτελεί σημαία για ένα κομμάτι της κοινωνίας, η οποία ανάλογα με τα αποτελέσματα των μνημονίων επέλεγε να επαναφέρει στο προσκήνιο έντονα ή ήπια το σενάριο της ρήξης με τους δανειστές.

Ας αναλύσουμε όμως τα τρία στοιχεία που συνθέτουν τη λύση μαρξιστών και μερίδας προοδευτικών με τη στάση πληρωμών να είναι το πρώτο βήμα. Όπως αναλύθηκε και νωρίτερα η τραπεζική κρίση μετατράπηκε σύντομα για την Ελλάδα σε κρίση χρέους. Το απόλυτο μέγεθος του χρέους όπως και το σχετικό με το ΑΕΠ μπορεί να χαρακτηριστεί από μη βιώσιμο ως δυσβάστακτο. Οι τόκοι και τα χρεολύσια αν και μετά από το 2012 έχουν ρυθμιστεί αποτελούν έναν βραχνά για την ελληνική οικονομία που μπορεί να έχει ξεχαστεί τώρα, θα επιστρέψει στο μέλλον ισχυρότερος, ικανός να αφανίσει κάθε προοπτική ανάπτυξης και ευημερίας. Μονόδρομο αποτελεί έτσι η στάση πληρωμών προς τους δανειστές με μονομερείς ενέργειες κυρίως, αφού δύσκολα θα βρεις επενδυτή να του ζητήσεις να σου χαρίσει ό,τι σου δάνεισε. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας ενέργειας στο πρόσφατο παρελθόν αποτελεί η Αργεντινή η οποία μονομερώς αρνήθηκε στο ξημέρωμα του 21^{ου} αιώνα να αποπληρώσει τα χρέη της στα ξένα επενδυτικά ταμεία και προτίμησε τη χρεοκοπία ούτως ώστε οι λίγοι πλέον διαθέσιμοι δημόσιοι πόροι να κατευθυνθούν στη δημιουργία κοινωνικής προστασίας από τις ολέθριες άμεσες συνέπειες της χρεωκοπίας.

Δεύτερο βήμα μετά από τη στάση πληρωμών είναι αναπόφευκτα η χρεοκοπία του κράτους. Οι επενδυτές που είδαν όλες τους τις τοποθετήσεις να εξαυλώνονται σταματάνε τις συναλλαγές με το πτωχευμένο κράτος, αποσύρουν όλα τους τα στοιχεία ενεργητικού και στην καλύτερη των περιπτώσεων αργούν να ξανάρθουν γιατί η εμπιστοσύνη έχει χαθεί οριστικά καθώς πλέον κανένας δεν ξέρει τι επιφυλάσσει το μέλλον. Η σταθερότητα του οικονομικού περιβάλλοντος είναι ίσως το πιο βασικό στοιχείο που εξετάζουν οι επενδυτές πριν την υλοποίηση μιας επένδυσης. Η χρεωκοπία δεν είναι κάτι το παράξενο για το καπιταλιστικό σύστημα. Σχεδόν όλες οι χώρες έχουν χρεοκοπήσει τουλάχιστον μια φορά στη σύγχρονη ιστορία τους. (Roggoff, 2008) Αυτό συμβαίνει σύμφωνα με τη μαρξιστική θεωρία γιατί το σύστημα πρέπει να καταστρέψει ένα μέρος του κεφαλαίου που είναι πλέον αχρειαστο αλλά και επειδή έτσι έρχεται η ανανέωση.

Τρίτο στάδιο της λύσης που προτείνουν οι μαρξιστές οικονομολόγοι είναι η άμεση υιοθέτηση εθνικού νομίσματος. Θεωρείται μείζονος σημασίας η επανάκτηση της άσκησης νομισματικής πολιτικής από εθνική κεντρική τράπεζα, δυνατότητα που εθελούσια έχει μεταβιβαστεί στην ΕΚΤ. Η ουσία της πρότασης για επαναφορά της δραχμής έρχεται για να αντιμετωπίσει την έλλειψη ρευστότητας αλλά και ένα από τα αδύναμα σημεία του ενιαίου νομίσματος, τα αρνητικά αποτελέσματα της ισχύος του.

Με μια εθνική νομισματική πολιτική μια κυβέρνηση θα μπορούσε να χρηματοδοτήσει τις απώλειες εισοδήματος, το κράτος πρόνοιας, θα μπορούσε να επιδοτήσει τομείς της οικονομίας με στρατηγικό χαρακτήρα αλλά και μέσω μιας άμεσης υποτίμησης της αξίας του νομίσματος θα μπορούσε να καταστήσει τα ελληνικά προϊόντα πολύ πιο ανταγωνιστικά.

Τέλος, μια επιστροφή σε εθνικό νόμισμα θα πρέπει να γίνει ταυτόχρονα με την έξοδο από την Ευρωζώνη και την ΕΕ αφού η παραμονή στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα αναγκάσει την Ελλάδα να ακολουθήσει τους ίδιους κανόνες και τα ίδια εμπόδια σε εμπόριο και παραγωγή. (Λαπαβίτσας, 2012) Υπάρχει βέβαια και ένα κομμάτι της κοινωνίας και της προοδευτικής σκέψης που μιλάει για παραμονή στην ΕΕ με εθνικό νόμισμα όμως, πράγμα που και ανεφάρμοστο είναι αλλά και οι δανειστές και εταίροι στην ΕΕ θα άφηναν ποτέ να συμβεί.

6.1 Η δομή των Μνημονίων και τα Μέτρα

Η βασική λογική εφαρμογής των Μνημονίων ήταν να αντιμετωπίσουν τα τεράστια ελλείμματα και να εισάγουν μεταρρυθμίσεις στην οικονομία της Ελλάδας αλλά και σε Πορτογαλία, Κύπρο και Ιρλανδία. Η Σύμβαση της Τρόικας, του οργάνου δηλαδή που εποπτεύει, ελέγχει και καθοδηγεί την πορεία των μέτρων που συνοδεύουν τη δανειακή σύμβαση, περιλαμβάνει το ΔΝΤ. Αυτό αποφασίστηκε χωρίς καμία απολύτως προετοιμασία γιατί μια ευρωπαϊκή χώρα βρέθηκε στα πρόθυρα της χρεοκοπίας και δεν υπήρχε ευρωπαϊκός μηχανισμός προστασίας ή διάσωσης. Η απουσία μηχανισμού διάσωσης έχει να κάνει με την προχειρότητα αλλά και την άγνοια κινδύνου με την οποία δημιουργήθηκε η Νομισματική Ένωση.

Ο πυρήνας της δομής των Μνημονίων ήταν η Εσωτερική Υποτίμηση. Η εσωτερική υποτίμηση θεωρήθηκε το μόνο ικανό εργαλείο για να αναπληρώσει την κλασική νομισματική υποτίμηση που η χώρα μας δεν μπορούσε να εφαρμόσει, αφού από τη στιγμή που εισήλθε στην Ένωση του Ευρώ παρείχε αρμοδιότητες κεντρικού τραπέζιτος στον διοικητή της ΕΚΤ. Η εσωτερική υποτίμηση θα ξεκινούσε με μια απότομη πτώση των εισοδημάτων και θα ακολουθούσε η πτώση των αξιών με απώτερο στόχο την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Η ανταγωνιστικότητα για τους δανειστές ήταν η μοναδική διέξοδος προς την ανάπτυξη.

Όμως ο σχεδιασμός των μέτρων ο οποίος έγινε σε μεγάλο βαθμό από το ΔΝΤ, βασίστηκε σε προηγούμενες διασώσεις χωρών από αυτό. Οι οικονομικές διασώσεις που προηγήθηκαν είχαν εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά καθώς στο παρελθόν το ΔΝΤ ειδικεύοταν κυρίως σε συναλλαγματικές κρίσεις και σε κρίσεις χρέους σε χώρες με ανίσχυρο νόμισμα ευαίσθητο σε μεταβολές. Η περίπτωση της Ελλάδας ήταν μια νέα ξεχωριστή περίπτωση αφού ήταν μέλος της πιο ισχυρής νομισματικής ένωσης και έπρεπε να βρεθεί ένα νέο πρότυπο βοήθειας προσπερνώντας το ισχυρό ευρώ.

Η λογική των μέτρων που σχεδιάστηκαν εξ ολοκλήρου από τους εταίρους της τριμερούς εποπτείας ήταν εκτός ελληνικής πραγματικότητας αφού ναι μεν η οικονομία έχει θεωρητικούς νόμους, όμως το μεγαλύτερο μέρος της είναι η κοινωνιολογική πλευρά και η ψυχολογία των μερών που τη συνθέτουν. Ο βασικός αντίλογος εξ' άλλου από την αρχή της εφαρμογής των Μνημονίων ήταν ότι τα «εισαγόμενα» μέτρα πολύ δύσκολα θα μπορούσαν να αφομοιωθούν από την κοινωνία αφού ήταν «ξένα» προς την κουλτούρα και τη νοοτροπία κράτους, επιχειρήσεων και πολιτών. Η δανειακή σύμβαση συνοδευόταν από ένα μεγάλο πακέτο μεταρρυθμίσεων, εμπροσθοβαρών από άποψη χρόνου εφαρμογής, στα πρότυπα του Δόγματος του Σοκ (Κλάιν Ν. , 2010). Η συγκεκριμένη επιλογή, να μαζευτεί το μεγαλύτερο μέρος των μέτρων στο ξεκίνημα του προγράμματος είχε ως στόχο να μη χαθεί χρόνος στην εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων. Αυτή η διαδικασία

έχει παρελθόν και έχει περιγραφεί με εύγλωττο τρόπο από την ερευνήτρια Ναόμι Κλάιν, η οποία μελετώντας το παρελθόν του ΔΝΤ σε σημαντικά οικονομικά γεγονότα, συμπέρανε ότι βασικό του μέλημα ήταν να χρησιμοποιεί τη μέθοδο του γρήγορου αιφνιδιασμού με διάφορους τρόπους, με σκοπό να μειωθούν στο ελάχιστο οι αντιδράσεις της κοινωνίας στα πάντα επίπονα μέτρα που έφερνε η κάθε διάσωση. Το ίδιο συνέβη και στην περίπτωση της Ελλάδας. Από τις αρχές του 2010 που όλος ο κόσμος καταλάβαινε ότι η χώρα έχει πάρει το δρόμο της χρεωκοπίας, ξεκίνησαν τα μέτρα λιτότητας που την έντασή τους υποδείκνυαν οι αγορές μέσω του κόστους δανεισμού (spreads).

Στην παρακάτω λίστα θα αναφέρουμε με χρονολογική σειρά τα μέτρα που συμφωνήθηκαν με τους δανειστές, αλλά και κάποια στα οποία προχώρησε από μόνη της η ελληνική κυβέρνηση.

Φθινόπωρο 2009

- Μείωση κατά 10% των λειτουργικών εξόδων του κράτους,
- Πάγωμα στις προσλήψεις και τους μισθούς άνω των 2.000 ευρώ στον δημόσιο τομέα,
- Φορολόγηση των μπόνους στους δημοσίους υπαλλήλους,
- Μείωση των διοικητικών συμβουλίων των δημόσιων επιχειρήσεων και των μισθών τους,
- Φορολόγηση των μπόνους στελεχών ιδιωτικών τραπεζών με συντελεστή 90%,
- Επαναφορά του φόρου κληρονομιάς και φορολόγηση της μεγάλης ακίνητης περιουσίας
- Ιδιωτικοποιήσεις κρατικών εκτάσεων.

3 Μαρτίου 2010

- Αύξηση κατά δύο μονάδες του ΦΠΑ,
- Αύξηση της φορολογίας στα αλκοολούχα ποτά (+20%), τον καπνό (+63%), τα καύσιμα και τα είδη πολυτελείας,
- Πάγωμα των συντάξεων των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων του ιδιωτικού τομέα,
- Περικοπές κατά 60% του 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων και κατά 30% του 13ου μισθού των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα.

6 Μαΐου 2010

- Η νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης (από τα 60 έτη για τις γυναίκες και τα 65 για τους άνδρες) στο εξής συνδέεται με το μέσο προσδόκιμο ζωής και τη διάρκεια των εισφορών που αυξάνεται από τα 37 στα 40 έτη μέχρι το 2015,

- Παράταση στο πάγωμα των μισθών στο δημόσιο τομέα,
- Κατάργηση του 13ου και 14ου μισθού για τους δημοσίους υπαλλήλους που κέρδιζαν περισσότερα από 3.000 ευρώ το μήνα,
- Μείωση 8% των μέσων αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων,
- Κατάργηση της 13ης και 14ης σύνταξης για τους συνταξιούχους, κάτι που εξισορροπείτο από το ΕΚΑΣ για τους χαμηλοσυνταξιούχους,
- Νέα αύξηση κατά δύο μονάδες του ΦΠΑ, από 21 σε 23%,
- Αύξηση κατά 10% των φόρων σε καύσιμα, αλκοόλ και τον καπνό,
- Απελευθέρωση των αγορών μεταφορών και ενέργειας,
- Δυνατότητα για τις επιχειρήσεις να απολύουν περισσότερο από το 2% του προσωπικού τους μηνιαίως, ένα μέτρο που μέχρι τότε απαγορευόταν.

21 Σεπτεμβρίου 2011

- Μείωση κατά 20% των συντάξεων άνω των 1.200 ευρώ,
- 30.000 δημόσιοι υπάλληλοι τίθενται σε «καθεστώς εφεδρείας»,
- Το αφορολόγητο όριο μειώθηκε από 8.000 στα 5.000 ευρώ ετησίως,
- Νέος φόρος στα ακίνητα,
- Νέες ιδιωτικοποιήσεις.

7 Νοεμβρίου 2012

- Αύξηση του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης από τα 65 στα 67 έτη,
- Μείωση ορισμένων συντάξεων,
- Τη μείωση των μισθών στον δημόσιο τομέα,
- Απορρύθμιση των αγορών εργασίας και υπηρεσιών.

Ιανουάριος 2013

- Αύξηση της φορολογίας των ελευθέρων επαγγελματιών & αύξηση της φορολογίας για τους εργαζόμενους που κερδίζουν περισσότερα από 21.000 ευρώ ετησίως,
- Φορολόγηση των εφοπλιστών για πρώτη φορά από το 1953.

16 Ιουλίου 2015

- Μεταρρύθμιση του ΦΠΑ για τον «εξορθολογισμό» των συντελεστών,

- Μέτρα για τη βελτίωση της «βιωσιμότητας» του συνταξιοδοτικού συστήματος ενόψει μιας ευρύτερης μεταρρύθμισης του,
- Την εφαρμογή μέτρων σχεδόν αυτόματων περικοπών στις δαπάνες σε περίπτωση δημοσιονομικής απόκλισης.

6.2 Τα μακροοικονομικά αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα των μηνιαίων μέτρων έχουν δύο όψεις, τη μακροοικονομική και τη μικροοικονομική. Η μεν πρώτη έχει να κάνει με τη μεγάλη εικόνα, τα οικονομικά του κράτους. Η δεύτερη είναι αυτή που υπεισέρχεται σε κοινωνιολογική και ψυχολογική ανάλυση του ατόμου, πέρα από την οικονομική αποτύπωση των εφαρμοζόμενων μέτρων στην καθημερινότητά του. Όσον αφορά την εξέταση των οικονομικών αποτελεσμάτων, είναι σχετικά εύκολο να γίνει αφού υπάρχουν αποτυπωμένοι στόχοι και αποτελέσματα καταγεγραμμένα στους ετήσιους προϋπολογισμούς και ισολογισμούς της χώρας.

Στους παρακάτω πίνακες θα δούμε τις αρχικές προβλέψεις και εκτιμήσεις των δανειστών και θα τις συγκρίνουμε με τα αποτελέσματα όπως έχουν καταγραφεί στους ισολογισμούς. Μέχρι το 2014 ήδη έχουμε παραθέσει πίνακες με βασικά οικονομικά μεγέθη, θα προστεθεί και το 2015 με αρκετή δόση αμφισβήτησης, καθώς ήταν μια χρονιά όπου τα οικονομικά μεγέθη άλλαξαν αρκετές φορές και έντονα.

Πίνακας 6.1

Table 6. Greece - financing gap, quarterly profile (bn euro) 1/

	2010				2011				2012				2013	
	Jan-Apr	May-Jun	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2
A. GG deficit	6.1	3.1	4.6	4.6	4.1	4.1	4.1	4.1	3.6	3.6	3.6	3.6	2.7	2.7
B. GG deficit + PE borrowing need	6.8	3.4	4.9	4.9	4.5	4.5	4.5	4.5	4.0	4.0	4.0	4.0	3.0	3.0
C. Debt amortization (existing bonds)	20.1	9.5	5.4	4.4	13.8	13.1	10.8	5.4	19.1	13.2	12.6	5.5	9.8	15.6
D. of which short-term debt	...	0.0	4.6	4.3	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.5	4.5	4.0	4.0
E. of which long-term debt	...	9.5	0.8	0.1	9.8	9.1	6.8	1.4	15.1	9.2	8.1	1.0	5.8	11.6
F. Stock flow adjustment	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
G. Public sector financing need (B+C)	27.0	13.0	10.4	9.4	18.4	17.7	15.5	10.0	23.2	17.3	16.7	9.6	12.9	18.7
H. Rollover of short-term debt	...	0%	87%	93%	100%	100%	113%	113%	100%	100%	111%	111%	100%	100%
I. Rollover of long-term debt	...	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	75%	75%	75%	75%	100%	100%
J. New GG borrowing	28.9	0.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.5	4.5	15.3	10.9	11.1	5.8	9.8	15.6
K. of which short-term borrowing (D)	...	0.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.5	4.5	4.0	4.0	5.0	5.0	4.0	4.0
L. of which long-term borrowing (E)	...	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	11.3	6.9	6.1	0.8	5.8	11.6
M. Privatisation receipts	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
N. PE borrowing	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
O. Bank support scheme	0.0	5.0	5.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
P. Financing gap (G-J-M-N+O)	-1.9	18.0	11.4	5.4	14.4	13.7	11.0	5.5	7.9	6.4	5.6	3.8	3.1	3.1
Q. Loan disbursements	0.0	20.0	9.0	9.0	15.0	12.0	8.0	5.0	10.0	6.0	6.0	2.0	6.0	2.0
R. of which IMF	0.0	5.5	2.5	2.5	4.1	3.3	2.2	1.4	2.7	1.6	1.6	0.5	1.6	0.5
S. of which EU	0.0	14.5	6.5	6.5	10.9	8.7	5.8	3.6	7.3	4.4	4.4	1.5	4.4	1.5

Πηγή: ΔΝΤ, ΤΤΕ

Πίνακας 6.1

Table 3. Macroeconomic framework

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	(percent change over the previous period)					
Real GDP growth	-2	-4.0	-2.6	1.1	2.1	2.1
Domestic demand contribution	-2.5	-7.5	-5.9	-0.7	0.8	1.0
Net trade contribution	0.7	3.5	3.2	1.7	1.4	1.1
Unemployment rate	9.5	11.9	14.8	15.3	14.9	14.6
HICP inflation (average)	1.3	1.9	-0.4	1.2	0.7	0.9

Πηγή: ΔΝΤ, ΤτΕ

Πίνακας 6.2

Έτος	Εκτιμήσεις ΑΕΠ (1 ^ο Μνημόνιο)	Εκτιμήσεις ΑΕΠ (2 ^ο Μνημόνιο)	Αποτελέσματα ΑΕΠ	Εκτιμήσεις Ανεργία	Αποτελέσματα Ανεργία
2009	-2	-3,2	-3.14	8,9	9,4
2010	-4	-3,5	-4.94	11,7	12,5
2011	-2.6	-6,9	-7.11	15,9	17,5
2012	+1.1	-4,7	-6.38	17,9	24,2
2013	+2.1	0	-4.21	17,8	27
2014	+2.1	+2,5	+0.6	16,7	26,1

Όπως παρατηρούμε από τον Πίνακα 6.2, οι εκτιμήσεις των δανειστών όπως αποτυπώθηκαν στο στάδιο του σχεδιασμού του πρώτου προγράμματος μεταρρυθμίσεων απέχουν σημαντικά από τα τελικά αποτελέσματα. Τα δύο πιο χαρακτηριστικά και καθοριστικά οικονομικά μεγέθη μας δείχνουν ότι σίγουρα τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα, ούτε για τους δανειστές αλλά ούτε και για τις ελληνικές κυβερνήσεις που πίστεψαν πως αν ακολουθηθούν τα επιβαλλόμενα μέτρα με απαρέγκλιτη προσήλωση, το αποτέλεσμα θα είναι θετικό για τη χώρα και τους πολίτες της. Όπως εξηγήσαμε όμως σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο πολλαπλασιαστής των δαπανών είναι στοιχείο βαρύνουσας σημασίας για τη λειτουργία της αύξησης του ΑΕΠ. Όπως χαρακτηριστικά παραδέχτηκε το ΔΝΤ, σημαντικό ρόλο στην αποτυχία των προγραμμάτων έπαιξε η λάθος εκτίμηση του πολλαπλασιαστή. (enet.gr, 17/2/13) Έτσι, η λάθος μέτρηση και εκτίμηση του πολλαπλασιαστή δαπανών, έφερε και λάθος εκτιμήσεις και γι' αυτό τα κενά όσον αφορά τα αποτελέσματα είναι τόσο εμφανή.

Μεγαλύτερη πληγή για την οικονομία αλλά και για την κοινωνία, αποδείχτηκε πως ήταν η ανεργία. Οι εκτιμήσεις ούτε κατά προσέγγιση δεν κατάφεραν να προβλέψουν

αυτή τη μεγάλη αύξηση της ανεργίας που είχε πολλαπλά αλυσιδωτά αποτελέσματα αφού ταυτόχρονα με την ανεργία αυξάνονταν τα επιδόματα πρόνοιας, οι κρατικές δαπάνες για τα ασφαλιστικά ταμεία, μειωνόταν η φορολογική βάση, και η ιδιωτική κατανάλωση. Άμεση συνέπεια ήταν η συνεχόμενη πτώση του εγχώριου ΑΕΠ. Από κει και πέρα η συνεχής μείωση του εθνικού πλούτου οδήγησε σε ένα νέο σχεδόν ανυπέρβλητο μέχρι τώρα εμπόδιο, την εκτίναξη του δημόσιου χρέους. Η σύνθεση του ποσοστού του χρέους είναι η εξής: Ονομαστικό Χρέος= Χρέος/ΑΕΠ. Έχουμε δηλαδή ένα πηλίκο του οποίου ο ονομαστής ως απόλυτο μέγεθος αυξανόταν, την ίδια στιγμή που και ο παρονομαστής μειωνόταν. Έτσι οι μεταβολές γίνονταν πολύ πιο έντονες, κάνοντας το τελικό μέγεθος του χρέους ως προς το ΑΕΠ να τρέχει με ιλιγγιώδεις ρυθμούς.

6.3 Τα μικροοικονομικά αποτελέσματα

Συνηθίζεται, όταν μιλάμε για οικονομία να στεκόμαστε σε αριθμούς που έχουν να κάνουν με το ΑΕΠ, την ανεργία και τον πληθωρισμό, δηλαδή με τα μακρο-μεγέθη, και προσπερνάμε συχνά τον ανθρώπινο παράγοντα ο οποίος είναι ο καθρέπτης αυτών των στατιστικών. Αρκετοί είναι οι παράγοντες που μπορούν να περιγράψουν με σχετική ακρίβεια τις επιπτώσεις των μνημονιακών μέτρων στους πολίτες της χώρας μας. Κάποιοι από αυτούς είναι η ανεργία, δείκτες ανισότητας και φτώχειας αλλά και ο δείκτης μετανάστευσης.

Η ανεργία στην Ελλάδα διαχρονικά βρισκόταν πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Την περίοδο όμως μετά την εφαρμογή των πρώτων συμφωνημένων μέτρων, υπήρξε μια κατακόρυφη άνοδος, όχι παράλογη αλλά πολύ πιο ραγδαία από χώρες σε ανάλογη κατάσταση (Πορτογαλία, Ιρλανδία κλπ.). Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανεργίας είναι αυτά που έχουν περισσότερο ενδιαφέρον. Η ανεργία των νέων και το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων είναι δύο από τα πιο βασικά χαρακτηριστικά της ανεργίας, τα οποία μπορούν να μας δώσουν μια πρώτη σημαντική ιδέα για το πώς βιώνουν την κρίση στην καθημερινότητά τους οι πολίτες.

Η ανεργία των νέων το 2014 ξεπέρασε το 60%, με περιοχές της Ελλάδας να εμφανίζουν ποσοστά μεγαλύτερα και από 70%. Ίσως στο μέλλον να αποδειχθεί πως η μεγαλύτερη πληγή που δημιούργησε στην κοινωνία μας η κρίση και τα μέτρα λιτότητας που την επιδείνωσαν, είναι η ανεργία των νέων η οποία μέχρι στιγμής έχει διώξει ένα πολύ μεγάλο μέρος υπερεξειδικευμένων επιστημόνων και έχει καθηλώσει το πιο παραγωγικό κομμάτι της κοινωνίας είτε σε ανεργία, είτε σε εργασίες αντιπαραγωγικές. Να υπογραμμίσουμε ότι η πιο σημαντική πρόταση για την καταπολέμηση της ανεργίας ήταν η μείωση του βασικού μισθού στα 400€ καθαρά, όσο και τα ενοίκια ενός διαμερίσματος στην Αθήνα. Χωρίς να χρειάζεται επιστημονική ανάλυση, δεν λειτούργησε ο ανταγωνισμός και κανένας νέος δεν έγινε παραγωγικότερος για 2,5€ ωρομίσθιο τη στιγμή που ένας συνομήλικος επιστήμονας

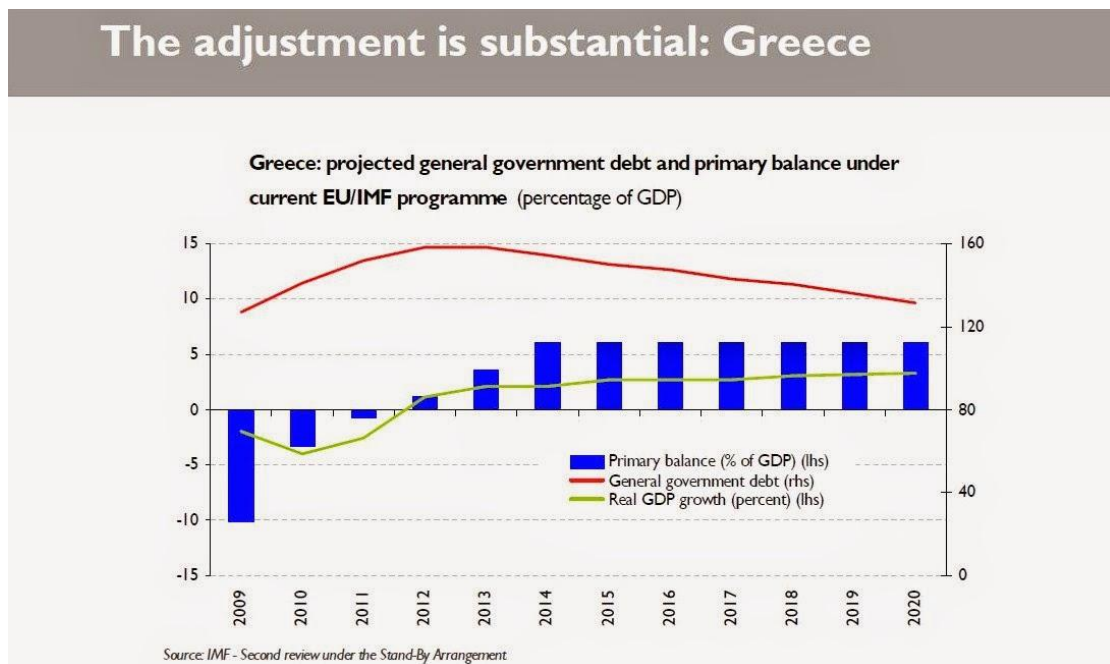
στη Γερμανία μπορεί να αμείβεται με 18€. Ακόμα, ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα είναι ο χρόνος εύρεσης εργασίας. Η μακροχρόνια ανεργία ξεπερνάει το 70% και αυτό σημαίνει ότι οι περισσότεροι άνεργοι απέχουν από εισοδήματα και ασφάλιση για πάρα πολύ καιρό. Ένας σημαντικός αρνητικός αντίκτυπος αυτού του φαινομένου είναι η δημιουργία μιας αίσθησης ματαιότητας στους πολίτες με αποτέλεσμα να σταματάνε οριστικά την αναζήτηση για εργασία και να δημιουργεί μια παράλογη στατιστική πτώση της ανεργίας.

Κάποιοι άλλοι οικονομικοί και κοινωνικοί παράγοντες που αποτυπώνονται έντονα στην κοινωνία είναι η αύξηση της ανισότητας και το πέρασμα στο κατώφλι της φτώχειας από μια μεγάλη μάζα ανθρώπων που ανήκαν σε μεσαία κοινωνικά και οικονομικά στρώματα. Η φτώχεια διπλασιάστηκε από την έναρξη της κρίσης μέχρι σήμερα, και η Ελλάδα κατάφερε να βρίσκεται στην κορυφή των χωρών της Ευρωζώνης με τη μεγαλύτερη ανισότητα και 7^η στον κόσμο. Δεν είναι καθόλου περίεργο ότι το μεγαλύτερο μέρος των κερδών της οικονομίας τα νέμεται το υψηλότερο εισοδηματικά 10% (ΟΟΣΑ, 2014). Άμεση αρνητική επίδραση της φτώχειας και της ανισότητας ήταν η τραγική αύξηση του ρυθμού των αυτοκτονιών (iatropedia.gr, 2015). Αν και αμφισβητείται το μέγεθος της επίδρασης της κρίσης στην αύξηση των αυτοκτονιών, όλοι δέχονται ότι είναι σίγουρα ένας σημαντικός παράγοντας.

6.3 Το χρέος

Για το τέλος επιλέγουμε να αναφερθούμε στο πιο καίριο ζήτημα των τελευταίων ετών, το χρέος. Αν το πρώτο Μνημόνιο είχε ως στόχο τη λιτότητα για τον περιορισμό των ελλειμμάτων γενικής κυβέρνησης και τρεχουσών συναλλαγών, τα άλλα δύο Μνημόνια και το ενδιάμεσο Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα είχαν ως κεντρικό μέλημα τη μείωση του χρέους και τη σταδιακή βιωσιμότητά του. Ποιο ήταν το αποτέλεσμα όμως; Στο παρακάτω διάγραμμα 6.1 είναι εμφανής η ασθενής πτωτική τάση του πολύ υψηλού χρέους.

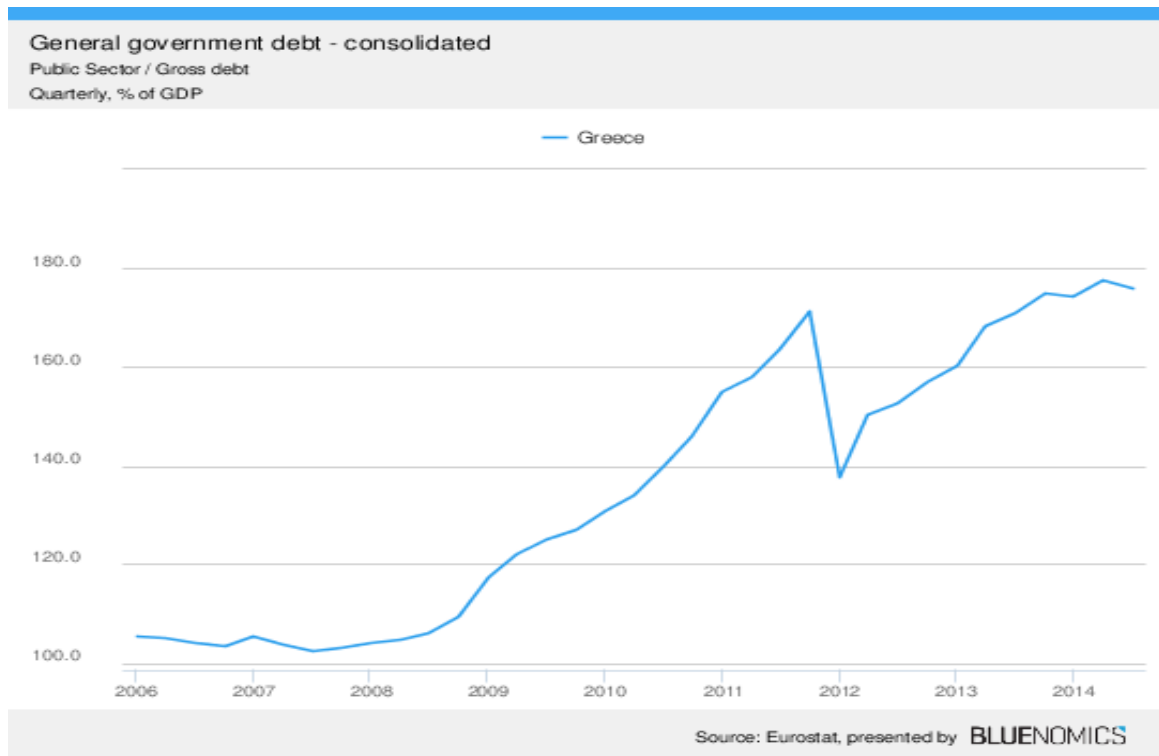
Διάγραμμα 6.1

Πηγή: ΔΝΤ

Το Διάγραμμα 6.1 μας δείχνει τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ για την πορεία του χρέους σύμφωνα με την αναθεώρηση του 1^{ου} Μνημονίου. Παρατηρούμε ότι ήδη διανύουμε το τέταρτο έτος λάθος εκτίμησης. Σύμφωνα ακόμα και με την αναθεώρηση του 1^{ου} προγράμματος το χρέος κινήθηκε ανεξέλεγκτα και καμία εκτίμηση δεν έπεσε έστω κοντά. Το 2011 επιχειρήθηκε μια μεγάλη αναδιάρθρωση του χρέους, η οποία έγινε με πολύ πρόχειρο τρόπο και χωρίς να αγγίξει την ουσία του προβλήματος. Αποτέλεσμα ήταν η άμεση αλλά πρόσκαιρη πτώση του χρέους. Στο διάγραμμα 6.2 φαίνεται η πορεία του χρέους η οποία αποτυπώνει την άμεση αναπλήρωση του κουρεμένου χρέους μέσα σε δύο μόλις χρόνια, λόγω της δομής της αναδιάρθρωσης αλλά και της πλήρους απουσίας ανάπτυξης.

Διάγραμμα 6.2

Πηγή: Eurostat

Το δημόσιο χρέος αποτελεί ίσως το μοναδικό πλέον στόχο για τους Θεσμούς/Δανειστές με απώτερο σκοπό να βγει η ελληνική οικονομία από την αυστηρή επιτήρηση. Είναι δύσκολο να προβλέψουμε το τι θα συμβεί αφού για ακόμα μια φορά η απόφαση θα γίνει με αυστηρά πολιτικά κριτήρια. Από το 2012 είναι γνωστό ότι έχει αποφασιστεί μια τελική ελάφρυνση του χρέους, μετά από εντατική εκπλήρωση στόχων που αφορούν μεταρρυθμίσεις και μειώσεις δαπανών. Η πιο διαδεδομένη λύση που συζητείται σε πολιτικούς και ακαδημαϊκούς κύκλους είναι η επιμήκυνση του χρέους με ταυτόχρονη μείωση των επιτοκίων. Η αναδιάρθρωση του χρέους είναι μια κομβικής σημασίας ενέργεια αφού με σταθεροποίηση του χρέους σε χαμηλότερα επίπεδα, το οικονομικό περιβάλλον γίνεται φιλικότερο προς τις επενδύσεις, απελευθερώνονται πόροι που κατευθύνονται σε τόκους και χρεολύσια και επανέρχεται η ανάπτυξη με όλες τις θετικές επιπτώσεις που θα ακολουθήσουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έντυπη

Βαρουφάκης Γ. (2012) , Ο Παγκόσμιος Μινώταυρος, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα

Βαρουφάκης Γ. (2014) , Η Γέννεση της Μνημονιακής Ελλάδας, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα

Krugman P. (2009) , Η Κρίση του 2008, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα

Λαπαβίτσας Κ. (2012) , ΡΗΞΗ: Διέξοδος από την Κρίση της Ευρωζώνης, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα

Mankiw G. (2005) , Μακροοικονομική Θεωρία, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα

Blanchard O. (2007) , Μακροοικονομική, Εκδ. Επίκεντρο, Αθήνα

Piketty T. (2014) , Το Κεφάλαιο τον 21^ο αιώνα, Εκδ. Πόλις, Αθήνα

Roubini N. (2010) , Η Οικονομία της Κρίσης, Εκδ Πατάκη, Αθήνα

Stiglitz J. (2012) , Το τίμημα της Ανισότητας, Εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα

Τσουλφίδης Ε. (2011) , Ιστορία Οικονομικής Θεωρίας και Πολιτικής. Εκδ. Παν. Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη

Harvey D. (2011) , Το Αίνιγμα του Κεφαλαίου, Εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα

Ηλεκτρονική

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/accounts.aspx> Ημ/νία πρόσβασης: 7/1/16

<http://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts> Ημ/νία πρόσβασης: 20/1/16

<http://indeepanalysis.gr/oikonomia> Ημ/νία πρόσβασης: 05/2/16

Greco T. (2015) <http://www.thepressproject.gr/article/85628/50-tropoi-eksodou-apo-to-euro-l-Ellada-kai-i-diethnis-krisi> Ημ/νία πρόσβασης: 19/2/16

Μπινιάρης Ν. (2015) <http://www.efsyn.gr/arthro/ellada-portogalia> Ημ/νια
πρόσβασης: 23/2/16

http://ineobservatory.gr/publication_cat/analyseis/ Ημ/νια πρόσβασης: 27/2/16

http://iobe.gr/docs/po/REM_07042015_REP_GR.pdf Ημ/νια πρόσβασης: 2/3/16

